

Elektronik Sözcük: Sözcüğün Teknolojikleşmesine Bilgi İletişimsel Yaklaşım

Electronic Word: Information Communicative Approach to Technologization of the Word

Yalçın Yalçınkaya *

Öz

Bu çalışmada, sözcüğün teknolojikleşmesi bilgi iletişimsel yaklaşım kapsamında değerlendirilmektedir. Araştırmanın içeriği; sürekli dönüşen dünyada, sözcüğün de dönüşüm evrelerini ortaya çıkarmak ve dönüşümün her bir evresinin bilgi ve iletişim üzerindeki etkisini belirlemekten oluşmaktadır. Çalışmanın amacı; elektronik sözcüğün, bilgi ve iletişim açısından yerini tanımlamak ve önemini vurgulamaktır. Çalışmanın perspektifi elektronik sözcük olup, metodolojisi sözcüğün yaşam alanlarının betimleyici bir yöntemle incelenmesine dayanmaktadır. Çalışma kapsamında geniş bir literatür taraması yapılarak, elektronik sözcük konusundaki bulgular analitik bir biçimde incelenmektedir. Çalışma sonunda edinilen bulgulara göre elektronik sözcük; birbiriyle beslenen süreçlerin ve teknolojilerin bir sonucu olarak belirmektedir. Özde, sözcük; bilgi iletim ve bilgiye erişim olgusuyla ortaya çıkmış bulunmaktadır. Elektronik sözcük ise yine bu olgular paralelinde gelişim göstermektedir. Ayrıca elektronik sözcüğün; bilgi iletişimine yeni bir dinamizm kazandırdığı öngörülmektedir. Sonuç olarak; sözcüğün elektronik dönüşümü, aslında bilginin etkileşimli akışı anlamına gelmektedir. Elektronik sözcük sayesinde bilgi iletişimsel yaşam; belleğin ve benliğin statik kuvvet dengelerini işleyen ve bununla birlikte bilginin nicelik ve niteliklerini işleyen bir yapıya dönüşmüştür. Yapılan çalışmayla çözümlenen; sözcüğün teknolojikleşerek etkinlik kazandığı ve bilginin etkileşimli akışının yaşandığı yeni bir dünyada; elektronik sözcüğün bilginin-iletişimin organik aracı ve eylemi olduğudur. Elektronikleşmenin yeni doğasında, değişen okuryazarlık yetisiyle insan, bilgi toplayıcısı-kullanıcısı olarak yeniden biçimlenmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Sözcüğün teknolojikleşmesi; elektronik sözcük; bilginin yeni dünyası; elektronik çağ; yeni okuryazarlık.*

Abstract

In this study, technologization of the word is considered in the context of information communicative approach. The content of the research is to reveal the transformation stages of the word and impact of each stage on information and communication in the transforming World. The study aims to determine the electronic word in terms of information and communication and to emphasize its importance. Perspective of the study is the electronic word and its methodology is based on the examination of living spaces of the word through a descriptive method. In the concept of this study, the findings were examined in an analytical manner after searching the literature on electronic word. According to the findings of the study results, the electronic word appears as a result of the processes and technologies that were

* Kütüphaneci, Marmara Üniversitesi S.B.E. İletişim Bilimleri A.B.D. Bilişim Bilim Dalı Yüksek Lisans Mezunudur. e-posta: yalcin.yalcinkaya@hotmail.com

Post Graduate Librarian, Marmara University Institute of Social Sciences, Communication Sciences Department, Informatics Section.

Geliş Tarihi – Received: 30.09.2015

Kabul Tarihi – Accepted: 07.03.2016

supplied by each other. In essence, the word has emerged the phenomenon of information transmission and information retrieval. Furthermore, the electronic word improves in the parallel of these phenomena. It is estimated that the electronic word brings a new dynamism to information communication. As a result; transforming of the electronic word means that the interactive information flows. Through the electronic word, information communication life has already become a structure that functions static force balance between memory and personality; besides it operates the quantity and quality of information. Resolved with this study; the electronic word is an organic tool and activity of information-communication in a new World where the word gets effectiveness via technologization, where the interactive information flow is experienced. In the new nature of the electronization, human with changing literacy skills is reshaping himself/herself as an information collector-user.

Keywords: *Technologization of the word; electronic word; the new World of information; the electronic age; the new literacy.*

Giriş

Bilgi iletişimsel yaklaşım, iletişime dayalı bilgi derinliğini ve genişliğini analitik bir çözümlemeyle kavramaktadır. Sözcüğün teknolojikleşmesine bilgi iletişimsel yaklaşım ise sözcüğün sürekli değişim geçiren bir eylem/araç olarak değerlendirilmesini öngörmektedir. Farklı birçok unsurun irili ufaklı roller oynadığı bu etkinlikte/etkililikte perspektif, sözcüğün, bilgi iletişimsel yaklaşım kapsamında elektronik sözcüğe evrilmesini içermektedir. Bir diğer deyişle bu yaklaşım, sözcüğün var olmasının saklısında duran özgül gereksinimleri ortaya çıkarmakta ve böylece temel gereksinimlerin izini sürerek özgün ereklereyle elektronik sözcüğün merkezliliğini savunmaktadır.

Artzamanlı ve/veya tarihsel bir yaklaşımla, birbirini izleyen süreçte bilgi iletişimsel yaşam, söz/sözce ile başlamış olup kendi aidiyetini, toplum bütünlüğünde kazanmıştır. Sözcüğün toplulukta benimsenmesinin ardından oluşan toplumda yazının içselleştirilmesiyle bilgi iletişimsel yaklaşımın biçimsel değişimi başlamıştır. Bilindiği gibi “Homo Sapiens 30000 - 50000 yıldır yaşamaktadır. Buna karşılık ilk yazı 6000 yıl öncesinden kalmadır” (Ong, 2012, s. 14). Oldukça geç bir tarihte gelişen/beliren yazı, arka planında duyulan/düşünülen sözcüklerin dışı vurumu olmaktadır. Anlamın dışsallaştırılması ve düşün/düşüncenin anlaşılabilirlik, iletebilirlik ve erişilebilirlik kazanması her ne kadar önce yazı ile başlamış olsa da sonrasında matbaa ile doruğa ulaşmış ve devamında da elektronik yaşamla en üst düzeye erişmiştir. Bu zaman dizimsel/bilimsel süreç aynı zamanda sözcüğün evriminin en iyi şekilde anlaşılmasını sağlayan bir çerçeve sunmaktadır. Böylece sözcük zaman ve uzam içerisinde yankılanarak/yansıyarak ilerlemektedir. Bir diğer ifadeyle sözcük ile başlayan bilginin iletimi/edinimi elektronik ortamlarla hayat bulmakta ve durmadan akıp gitmektedir.

Belirtmek gerekir ki bilgi (enformasyon anlamında) sözcüğünün ortaya çıkışı ve ilk kullanılmaya başlanması elektrik/elektronik yaşam sayesinde. Daha sonraları başka anlamlar üstlense de “bir-iki mühendis enformasyon sözcüğünü kullanmaya başladı. Bu sözcüğü teknik bir anlam ifade edecek şekilde kullanıyorlardı: enformasyon miktarı ya da enformasyon ölçüsü gibi” (Gleick, 2014, s. 13). İletişim kuramcıları tarafından da benimsedikçe bellek/bilinç, sözcüğün sürekliliğinde ve bilgi iletişimsel yaklaşımın kucağındaki dışavurum sonucu bilgi olarak dönüşmüştür. Böylece gerçekleştirilen her türlü sistematik bildirişim, kendisini olduğu kadar bilgi iletişimsel yaklaşımı da güçlendirmiştir. Görülmektedir ki içinde bulunulan her doğal ortamdaki durumların/duyguların kaydedilmesi ve paylaşılması bilgi iletişimsel girişimlerin yansıması olmaktadır. Geçmişten geleceğe her süreçte bu durum, ileri bir bilgi iletişimsel anlayışla yeniden yorumlanabilir niteliktedir. Burke’e (2013, s. 96) göre, her yeni bilgi iletişimsel yaklaşım, kendinden önceki sürecin

kendisi ve etkileriyle birlikte var olmaktadır, birbirlerini karşılıklı etkilemektedir. “Her evrede insanoğlu zaman ve mekân içinde en son iletişim tekniklerini kullanmaya çabalamaktadır” (Lazar, 2009, s. 81).

Günümüzde, içinde yaşadığımız dünyanın bilgi iletişimsel olanakları, duygu, düşünce ve bilgi alışverişini her gün, her saat ve her an gerçekleştirebilecek duruma gelmiş olup, bunlara kısmen okuyarak, kısmen görerek ve kısmen de duyarak erişmeyi sorun olmaktan çıkarmıştır. Artık insana olağan ve alışılmış gibi gelen bilginin etkileşimli akışı, karşılıklı bütünlüğün en yüksek düzeyine ulaşmak içindir. Bir diğer deyişle bilgi iletişimsel teknolojilerin hızla geliştiği günümüz yeniçağının olanaklarında yaşanan ileri etkileşim, yavaş yavaş gelişen ve gerçekleşen uzun bir evrimin sonucudur. Her ne kadar mağaralardaki kaya resimleri ile bilgi iletişimin bugünkü anlamı kavranamasa da ve/veya karşılaştırılamasa da, yaşayan ve var olan canlılar açısından bu resimler adeta bilgi iletişimsel kavrayışın bir örneği olabilmektedir. Bu bağlamda günümüzün favori metaforuyla dikkat edilmesi gereken McLuhan ve Fiore’ye (2012, s. 8) göre, her türlü bilgi iletişimsel aracın yalnızca kendinden beklenen hizmetleri sağlamakla kalmadığı aynı zamanda bilgi üzerinde de etkili olduğudur, bilginin duyarlılığını, toplumsal yaşama biçimini hatta değerler sistemini değiştirdiğidir.

Kıscacası yapısı ne olursa olsun sözcük, bilgi iletişimsel yaklaşımların denetimi altına girmiş bir doğal güç olarak değerlendirilebilir. Sözcük, ilkel ve güncel zamanlardaki sürekliliğinde hep akıl ve güç sayesinde faaliyet göstermiştir/göstermektedir ancak elektronik sözcük, öncesine kıyasla çok daha incelikli ve enerjik bir durumdadır. Elektronik sözcük, belirli bir gerçeği iletmede ve istenilen sonuca ulaşmada kolektif ve/veya kümülatif etkiye sahip erk ya da faktörlerden biridir. Bir anlamda elektronik sözcük, elektriğin/elektronun manyetik çekim gücüyle birleşerek daha çok aktiflik kazanmakta ve en uç noktalara kadar erişen bir bilgi iletişimsel eylem/teknolojiye dönüşmektedir. Bu bağlamda bilgi iletişimsel teknolojiler, bölgelere, kültürlere ve insanlara göre farklı özelliklere sahip olsa da kendilerine özgü bilgi üretimi ve iletimi etkinliklerini devam ettirmektedir. Önemle belirtmek gerekir ki elektrik/elektronik, bilimsel temelli bir buluş olmasından öte bilgi odaklı erişilebilirlik ve esneklik açısından elektronik sözcüğün yaşam kaynağı olmuştur. Özde, gerçek zamanlı bilgi edinmenin kapısı böylece aralanmıştır.

Yapılan bu çalışmanın odak noktasını sözcük ve onun bilgi iletişimsel ilişki kanalları/araçları oluşturmaktadır. Sözün/sözcüğün mekâna bağlantısıyla birlikte, bilginin anlam sesi kabulünde sözcük, bilginin görsel boyut kazanımında yazı, bilginin metalaşması kapsamında matbaa konuları incelenmektedir. Bir sonraki aşamada, elektronik sözcük, elektronik iletişim süreci, bilginin etkileşimli akışı konularıyla elektronik sözcük olgusu ele alınmaktadır. Son olarak da bilgi iletişimselliğin yeni dünyası konusuyla birlikte bilginin olduğu kadar iletişim aracının da önem taşıyor olduğuna değinilmektedir.

Bilginin Anlam Sesi Olarak Sözcük

Düşündüğünün üstüne düşünebilen insanlar için söz, doğal yaşamın varsılığında ve yokluğunda oluşan elektromanyetik bir başlangıç aurasıdır, denilebilir. Söz, bilginin anlam sesi olduğu gibi bilginin atomu olarak da değerlendirilebilir. Söz, geçmişte olduğu gibi günümüzde de kutsiyet taşımakta, doğal bağlılığın nişanesi olmaktadır. Başlı başına ve kendiliğinden söz, bilincin/bilginin dışı vurumudur. “Fiziksel yapısı sestten oluştuğu için, söylenen söz insanın içinden gelir ve insanları birbirlerine bilinçli iç yapılar, kişiler olarak bağlar, birbirine sınıksız bağlı insan kümeleri oluşturur.” (Ong, 2012, s. 93). Sözün/sözcüğün aslının ses olduğu göz önünde bulundurulduğunda görülmektedir ki bilgilenmek, öğrenmek ve

düşünmek doğrudan iletişime bağlıdır. Özünde ses ile başlayan önce söze sonra da sözcüğe evrilen olgu bilginin temellerini ve yerleşimini giderek sağlamlaştırmıştır.

Sözcükler, “dilbilimin ilkeleri ve kuralları dışında doğan, yaşayan, ölen birer canlı varlık gibidir. Söyleyene, dinleyene, iletişim ortamına, yere, zamana, ses tonuna ve vurgusuna, cümle içindeki yerine, başka sözcüklerle bağlantısına göre anlam kazanır” (Köknel, 2013, s. 68). Sözcükler “anlamanın ve anlatmanın temel yapı taşıdır” (Özdemir, 2007, s. 3). McLuhan’a (2001, s. 42) göre kendi başına davranışsal olmayan bir şey olarak görülmesine karşın sözcük, yalnız davranışın değil bütün buluşların kaynağı ve kökeni olarak görülmektedir: O bilginin tek anahtarıdır ve düşünce -sözcükler ya da sayılar hâlinde- dünyayı anlamanın bütün kapılarını açabilecek tek şeydir.

Sözcük bireysel, toplumsal ve kültürel bir olgudur (Zıllıoğlu, 1993, s. 122). Sözcük, insansal ortak simgelerin en gelişmiş olan dil olgusu ile gerçekleşmektedir (Bıçakçı, 2000, s. 35). Şakar ve Küçükaskan’a (2003, s. 48) göre sözlü iletişim kapsamında insanların karşılıklı konuşmaları, dil ile iletişim olarak kabul edilmektedir. Dil ile iletişimde bireyler, ürettikleri bilgileri birbirlerine ileterek anlamlandırır. Bir diğer deyişle “insanın toplumsal ortamdaki varlığını sözel ve sözel olmayan biçimlerde gerçekleştirmesi, iletişimi belirtmektedir. Sözel olan iletişimle kastedilen, insanın konuşmasıdır. Yazının bulunmasından önce insanoğlu, kültür aktarımını sesle-konuşma yoluyla sağlamaktaydı. Sonradan kâğıda geçireceği sözcüklerle konuşması, insanları, toplumla birlikte yaşayan varlıklar olarak ileriye taşımıştır” (Sandıkçioğlu ve diğerleri, 2012, s. 8).

Sözlü kültürün psikodinamiğini inceleyen Walter J. Ong’a göre, sözcükler sestem ibarettir. Sözü ne odak noktası, ne bir izi ne de ağızdan çıkmasıyla vardığı yer arasında elle tutulur bir yörüngesi vardır. Sözcükler başlı başına bir olay, bir eylemdir (Ong, 2012, s. 46). “Sözcük, yazı sayesinde gerçeklik ve geçerlilik kazanmaktadır” (Illich ve Sanders, 1988, s. 92). Bir anlamda sözcüğe dayanan çizgisel ve/veya çözümsel anlama ve anlatma yazı teknolojisiince yapılandırılmış bir yeniliktir. Yazı keşfedilene değin, insanlar ne yazık ki işitsel bir dünyada yaşadılar; sınırsız, kontrolsüz, ufuksuz, zihnin karanlığında, duygular dünyasında, ilkel sezgiler ve dehşetle. İşte sözcük, bu zor alanın sosyal bir göstergesi olmaktaydı (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 48). Belirtmek gerekir ki “sözün ilk ilkel temsilleri İ.Ö. IV. binyıldan öncesine uzanmaz. Tanımı gereği kalıcı olmayan o ünlü uçan sözleri kaydetmek üzere toplu bir gereksinimden doğan ilk yazılar resimyazılardır ve düşünce ifade eden kodlar ve sonrasında da bugün kullandığımız sesçil yazı ancak çok yavaş ilerleyen bir evrim sürecinin sonunda ortaya çıkmıştır” (Jean, 2010, s. 134). Ketenci ve Bilgili’ye (2006, s. 266) göre “tarihin derinliklerine gidildiğinde insanoğlunun yazıyı buluncaya kadarki dönemde en etkin kullandığı iletişim aracı resimler, simgeler ve işaretlerdir”. Hiç kuşkusuz ki söz gibi yazı da “hammadde ihtiyacını karşılamak için doğanın maddi bir fiziksel objesine bağlı değildir. İnsan zihninin bir ürünü olan dili kullanmaktadır. Her ikisi de hem dil hem de yazı, toplumsal grupların iletişim ihtiyacını karşılamaktadır” (Lazar, 2009, s. 81). Bir diğer söylemle sözlü ve yazılı sözcük arasında dil, küçük ve/veya büyük toplumsal yaşam içerisinde sosyal spektrumu oldukça geniş bir yapıya kavuşmuştur (Eisenstein, 2005, s. 35). “Yaşadığı dönemin teknolojisini kullanma yönünden sözden yazıya geçiş, insanoğlunun kendi sözlerini, korkularını, sevinçlerini paylaşmak, toplumsal yaşamı derleyip toplamak düzene koymak, deneyimlerini geleceğe aktarmak için gerçekleştirilmiştir” (Sandıkçioğlu ve diğerleri, 2012, s. 9).

Briggs ve Burke’ye (2011, s. 21) göre “sözlü sistem daha akışkan ve daha esnek, yazılı sistem daha sabittir”. Sözcükler yazıldıkları zaman, hiç kuşkusuz, görsel dünyanın bir parçasına dönüşürler. Görsel dünyanın unsurlarının çoğu gibi onlar da durağan şeyler hâline gelirler ve böylelikle, genelde işitsel dünyanın, özelde de söylenen sözün en belirgin özelliği olan dinamizmlerini yitirirler. İşitilen sözcüğün çok yaygın olarak birine yöneltilmiş olması anlamında, yazıya dökülen sözcük kişisel özelliğini büyük ölçüde yitirir, çünkü gözle görülen

sözcük genellikle birine yönetilmemiştir, okunabilir ya da okunmayabilir (McLuhan, 2001, ss. 31-32). Öte yandan ise Illich ve Sanders'e (1988, s. 94) göre "yalnızca basılı sözcük, gerçek bir etki bırakabilir". Bu bağlamda kesin olan bir çıkarım varsa o da sözcükleri tamamen yazıdan bağımsız düşünmenin çok güç olduğudur. Sözcükleri yazıdan soyutlamak yazın ve yaşam geçmişinin tükenmesi daha da ötesinde yarınlara uzanan yolların kapatılması demektir (Deutscher, 2013, s. 233).

Genel olarak "sözcüklerin anlamı, ya kaynaktan, kullanıştan ya da yer ve zamandan gelen etkenlerle değişir" (Köknel, 2013, s. 69). "Karanlık bir odada oturup konuşursak, sözcükler birdenbire yeni anlamlar ve farklı dokular elde eder" (Crowley ve Heyer, 2011, s. 353). "Walter J. Ong'ın 1982'de söylediği gibi konuşulan sözcük bugün de vardır ama geçmişteki sözlü kültürlerde olduğu gibi değildir. Sözlü kültürler ve daha sonrası için konuşulanlar birer deneyimdir, birer olaydır. Bugün ise, bu sadece insan zihninde ve hafızasında bir devamlılık göstermekte ve sadece tekrar edildiğinde yeniden yaşama imkânı bulmaktadır" (Sandıkçioğlu ve diğerleri, 2012, s. 9).

Özde insanlar anlamları, mesajları ve/veya bilgileri sözlü, sözsüz ve yazılı olarak birbirlerine aktarmaktadırlar. Bu aktarma/iletme anında insanlar, bilgi verme, düşünce sunma, duygu belirtme, bilgi ve beceri sağlama, kontrol etme, sosyal ilişkiler gerçekleştirme ile sorun çözme amacı ve/veya amaçlarını taşıyabilmektedirler. Sosyal bir varlık olan insan, deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini her zaman için bilgisel iletişim aracılığıyla sağlamaktadır. Konuşma dili yazı dilinin öncesinde geliştiği için insanın, özdeksel ve tinsel alanlarda oluşturduğu ürünlerin tümü duyuştan yaşayışa yönelik olarak belirmektedir. Ortam, zaman ve mekân gibi unsurların sözlü iletişime getirdiği sınırlılıklar yazılı iletişimde aşılmaktadır ve insana, yazının üzerinde derinlemesine düşünebilme olasılığını ve kalıcılığını sunmaktadır. Bilgisel iletişimde, sözcüğün anlam kazanışı yazıyla olmakla birlikte yazının bulunuşu da sözün kalıcılığını isteyen bir güçle gerçekleşmiştir. Bu bağlamda yazı bir saptamadır. Sözcüğü kalıcı kılma işlevselliğine ancak yazı sahiptir.

Bilginin Görsel Boyutunda Yazı

Sözcükten yola çıkılarak oluşturulan ve onun nesnesi olan yazı, daha kalıcı bellek/bilinç/bilgi işaretidir. Yazı, özellikle bilgiyi zaman ve uzam ötesinde erişime sunan en temel gerçekliktir. "Yazıdan önceki iletişim, kalıcılıktan yoksun ve yerel düzeydeydi, ses birkaç metre ilerledikten sonra yitip gider. Konuşulanların gelip geçici olduğu su götürmez. Konuşma öylesine uçucuydu ki, insanlar yankıyı, yani sesin arka arkaya tekrarlanmasını sihirli bir olay sanıyorlardı" (Gleick, 2014, s. 35). Sözün sürekliliğinde yaşam "seslere ayrışıp bu sesleri göstermek üzere yazılı göstergeleri bulduğu gün, hayal edilebilecek en harika kültürel gereci edinmiştir" (Jean, 2010, s. 200). "Zira yazı, görsel olmayan uzay ve duyuların görsel bir çerçeve içine alınmasıdır" (McLuhan, 2001, s. 65). "Sadece yazı saptamayı ve kaydetmeyi mümkün kılar" (Barbier ve Lavenir, 2001, s. 8). Dolayısıyla yazı, etkileşimsel duyuların-duyguların dışsallaştırılması ve bunların somutlandırılmasıdır.

"Bilindiği kadarıyla M.Ö. 1500 yıllarına dayanan insanoğlunun görsel macerası, insanın iletişim boyutunda gelişmesini ve kendini geliştirmesini her gün arttırarak günümüze kadar sürmüştür. İnsanın imgeler ile var olagelen bu serüveni günümüzden yaklaşık 5000 yıl önce yazının bulunması ile farklı bir biçime bürünmüştür" (Ketenci ve Bilgili, 2006, s. 268). Yazı, düşüncenin sözel anlatımını değiştiren bir yöntem değil, konuşmayı tamamlayıcı bir parçadan ibarettir. Bu bakımdan değişmeyen tek kalıcı olgu, yaşamın temelde sözlü oluşudur. Dolayısıyla yazı, hiçbir zaman sözlü nitelikte olan bağıyı koparmamaktadır. Söz, yazısız da var olma

olanağına sahipken yazı, söz olmaksızın hiçbir zaman varlığına kavuşamaz. Yazı, özünde sözlü, konuşmaya dayalı olan sözcüğü görsel mekâna yerleştirmiştir (Ong, 2012, ss. 17-20).

Bir diğer ifadeyle yazı, kendine özgü biçimde oldukça tutucu ve taşıyıcıdır. “Sözü mekâna bağlayan yazı” (Ong, 2012, s. 20) aynı zamanda “bilginin nesneleşmesi ya da bilenin bilgidan ayrılması soyutlamayı, sistemleştirmeyi ve bilimsel düşüncenin nesnellliğini teşvik etmiştir” (Crowley ve Heyer, 2011, s. 100). Sözün doğal düzlemi olan yazı, bu bağlamda bilginin gücünü daha da artırmaktadır, bilgiyi yapısal/biçimsel olarak da değiştirmektedir. “Zihnimizden silmekte en çok zorluk çekeceğimiz teknoloji, tümünün ilki olan yazıdır. Tam olması gerektiği gibi, tarihin şafağında ortaya çıkmıştır, çünkü tarih yazıyla başlar. Geçmişin geçmişi ona bağlıdır” (Gleick, 2014, s. 32). Tüm enerjisiyle sözcükleri bilgisel boyuta taşıyan yine yazı olmaktadır. Yazı, “insan aklının en değerli ürünlerinden biri, belki de birincisidir” (Alkan, 2015, s. 15). Yazı, “hem bilginin ve iletilerin başka yerlere aktarılmasında hem de var olan kültür, bilgi birikimi ve geleneğin korunarak sonraki kuşaklara aktarılmasında devrim yaratan, insanlık tarihinde zaman ve mekân sınırlılıklarını aşarak iletişim ve bilgi aktarımında çığır açan bir araçtır” (Jochum, 2004, s. 37, Alkan, 2015, s. 16). “Yazılı simge zaman ve mekân bakımından, bir zihnin bir diğeriyle iletişim kurabildiği menzil kapsamında, sonsuza kadar uzanır, yazarın zihnine, etten ve kemikten bedeni yerine, mürekkep, kâğıt ve okuyucunun dayanıklılığıyla sınırlanan bir ömür kazandırır” (Gleick, 2014, s. 35).

Goody’e (2013, s. 28) göre yazı, amacı ve sonuçları itibariyle iletişim ve anlatıma dayanmaktadır. Yazı, zihnin yükünü hafifletmekte ve yine zihnin yeni bilgilere/düşüncelere yönelmesinde rol oynamaktadır. “Yazı sayesinde düşünce ve söz maddi şekil kazanmış, bir kişiden diğeriye ulaştırılma olanağına kavuşmuştur” (İnuğur, 1993, s. 28). Yazının icadıyla ve özellikle de “ağır bir araç olan taştan uzaklaşılması sayesinde düşünce hafiflik kazandı” (Crowley ve Heyer, 2011, s. 49). Böylece düşünce-bilgi ölümsüzleşmiş, unutulmaktan, hafızalardan silinip kaybolmaktan kurtulmuştur. Yazının yaşamdaki yeri, anlamı sözden sonra gelir, ama yazıyı bilmeden, onun yaşantı içerisindeki yerini görüp, değerini hissetmedikçe sözün anlamını çözmek mümkün değildir (Andaç, 1997, s. 10). Dolayısıyla insan etkileşimine dayanan, etkin sözcük kullanımına odaklanan ve bu oranda yazınsallık kazanan çoğu kez nesnel olarak nitelendirilebilecek bir bilgi iletişimsel mimarının yansımasıdır yazı. Bir bakıma yazı, insan bilincini/belleğini hem geliştiren hem de değiştiren en önemli tekil yaratımdır.

Havelock’a (2011, s. 92) göre “yazı, konuşulan sözcüğün seslerinin algısını doğrudan beyne ileten, böylece kullanılan harflerin özelliklerine bir göndermede bulunmaksızın anlamın bilinçte çınlanmasını sağlayan bir tür elektrik akımına benzetilebilir”. Yazı dinamik sesi suskun mekâna indiren, sözcüğü yaşanan andan çıkarıp bağımsızlaştıran içsel-yakınsal bir teknolojidir (Clanchy, 1979, ss. 88-115, Ong, 2012, s. 101). Goody’e (2013, s. 256) göre yazı “aklın teknolojisi olarak” değerlendirilirken Geray’a (2003, s. 8) göre ise yazı “uzunca bir süre seçkin bir teknoloji olarak” saptanmaktadır. Briggs ve Burke (2011, s. 27) ise yazıyı, insan zihninin ilerleyişinde bir kilometre taşı olarak tanımlamaktadır. “Gerçek anlamda yazı olan elyazısı, yalnız resim, resimle temsil edilen nesnelere görüntüsü değil; birinin söylediği ya da söylediği tasavvur edilen sözün temsilidir” (Ong, 2012, s. 103). “On binlerce yıldan beri resimler, göstergeler ve tasvirler aracılığıyla mesaj iletmenin sayısız yolu bulunmuştur. Ama yazının kendisi ancak, kullanıcıların düşündükleri ve hissettikleri ya da ifade edebildikleri her şeyi somutlaştırıp açıkça belirleyebilecekleri düzenli bir gösterge ya da simgeler bütünü oluşturduktan sonra ortaya çıkmıştır” (Jean, 2010, s. 12). İnsan bilincinde yeni bilgi dünyalarının kapısının açılması, yazının okurunu bulması ve okurun yazıdan hedeflenen sonucu elde etmesiyle gerçekleşmiştir. Gerçek anlamıyla günümüzde de kastedilen yazı kavramı/ifadesi budur. Yazının insanlara en kolay biçimde hizmet edebilmesi, bugün tanıdığımız harf yazısı durumuna gelebilmesi için çok uzun gelişme evrelerinden geçmesi gerekmiştir. Bu evreler ise şu başlıklar altında sıralanabilmektedir (Baysal, 1992, s. 17):

- “Amacın, çeşitli maddeler kullanılarak anlatılması. Yazı tarihçileri bu evreyi madde yazısı olarak adlandırırlar.
- Yazının şekil hâline dönüşmesinin ilk basamakları.
- Fikir yazısı (İdeografi) veya başka bir deyimle resim yazısı (Piktografi).
- Fikir yazısından hece yazısına geçiş.
- Hece yazısından harf yazısına geçiştir”.

Bir diğer açıklamayla Paleolitik insan günümüzden 30.000 yıl önce at, balık, avcı görüntülerini andıran şekiller çizip resmetti. Kil ve mağara duvarları üzerindeki bu işaretler sanat ya da büyü amaçlıydı, tarihçiler bunları yazı olarak kabullenmek istemeseler de, dış alanlardaki zihinsel anlatımları kaydetmeye başladılar. Başka bir deyişle sicimlere atılan düğümler ve sopalara çizilen çentikler anımsamaya yardımcı araçlardı. Bunlar mesaj/bilgi sayılabilirdi. Çanak çömlüklerin ve duvar taşlarının üzerindeki desenler mülkiyet işareti olabilirdi. Desenler, şekiller, piktografikler (resimyazı), petroglifler (taş resim) gibi formlar gelenekselleşip belli bir üslup kazandıkça ve böylelikle soyutlaştıkça, yazı olarak adlandırılan kavrama iyice yaklaşıldı, ama kritik bir geçiş adımı daha gerekiyordu: Kavramları, nesnelere, olguları temsil etmekten çıkıp, konuşma dilini temsil eder noktaya, yani iki kez temsil etme noktasına ulaşmalıydı. Piktografikten (resim yazmaktan) ideografiye (düşünce yazmaya) ardından da logografiye geçilmiştir (Gleick, 2014, ss. 35-36).

“Yazı, çağın arayışını ortaya koyar” (Goody, 2013, s. 168). Sadece teknik anlamda tarihsel kronolojik bir perspektifin değil aynı zamanda kendisinin araçsallığının ve zamandizininin de gelişmesine olanak verir. Törenli’ye (2005, s. 26) göre, “sadeleşme süreci içerisinde resimyazının ve bu yazıya özgü sembollerin çağrıştırdığı anlamların yerine seslere karşılık gelen simgelerin (işaretlerin) kullanıldığı alfabenin ve alfabenin içerdiği harflerin kullanıldığı alfabetik yazının gerçek anlamda kullanılmaya başlanması İ.Ö. yaklaşık 1000 yılında gerçekleşmiştir. Sade, sese dayalı ve temelde gündelik dilden beslenen alfabetik yazı, yazılı dilin öğrenilme sürecini hızlandırmış, anlatımın sınırlarını genişletmiş ve iletişim aracının-ortamının içerik kaydetme ya da taşıma kapasitesini artırma konusundaki arayışlara önemli bir olanak sunmuştur”. Kısacası “sözcüğün ve dilin oluşum gücüne alfabe sahiptir” (Illich ve Sanders, 1988, s. 7). Dolayısıyla “alfabe, enformasyonun kurucu teknolojisi” (Gleick, 2014, s. 17) olarak değerlendirilmektedir. Bilgi, söylenenlerin dil uzamında kaydedilmesiyle/işlenmesiyle doğmaktadır (Illich ve Sanders, 1988, s. 8). “Böylece yazı, geçmiş günümüzde muhafaza eden bir işlemin ilk aşaması olarak, en fazla uzaklara erişen etkiye sahip olmaktadır. Bu durum sadece böyle bir olasılığı değil, insanın bu olasılığı hem dâhili hem harici olarak dünyayı değiştirmek için çarpıcı bir şekilde hayata geçirmesini de sağlamıştır” (Goody, 2013, s. 82).

Göründüğü gibi “bütün gerçek yazıların temelinde bu önemli buluş yatmaktadır: sesi temel alan göstergeler” (Jean, 2010, s. 16). Seslerin/söylenenlerin kaydedilerek anlam kazanması olan alfabe ise yazıyla ilgilidir (Illich ve Sanders, 1988, s. 9). “Yazı sessel ortamın işaretlerle oluşturulmuş, dizgelere dönüştürülmüş hâlidir” (Uçar, 2004, s. 94). Hemen belirtmek gerekir ki “yazı sadece sesi yani konuşmayı kaydetmek demek değildir” (Goody, 2013, s. 329). Denilebilir ki yazının her geçiş evresi bilginin göstergelerde giderek daha da güç kazanması ve anlaşılır olmasıyla ilerleyebilmektedir. Yazı, uzun süreden beri var olan bir çizim geleneğinin belli toplumsal/kültürel koşullar ve arayışlarla bütünleşmesinin sonucudur. Jean’a (2010, s. 198) göre “bir araç, bir alet ya da bir silah olarak yazı, onu kullananlara hep gerçek bir büyüyle karşı karşıya oldukları duygusunu vermiştir. Yalnızca anlam yönlendirmeleri ya da sıradan kodlar gibi görünen yazılı göstergeler onları derinlemesine okuyanların, kendi yaratıcı güçlerini fark etmelerini sağlar”. Büyük bir olasılıkla “yazıyı bulan insanlar tarih denilen bir kavramı yarattıklarını bilmiyorlardı ama belleğe yardımcı ve güç kaynağı olan bir araca sahip olduklarını

kısa sürede fark ettiler” (Zıllıoğlu ve Yüksel, 2001, s. 49). Bir diğer açıklamayla “yazı hem iktidarın taşıyıcısıdır hem de iktidarın kuruluşuna hizmet etmektedir. İktidarın kuruluşuna temel oluşturan yazı, aynı zamanda egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesinde ve meşru gösterilmesinde rol oynamaktadır” (Sandıkçioğlu ve diğerleri, 2012, s. 9).

Ketenci ve Bilgili’ye (2006, s. 31) göre “yazının icadı ile insanların belli merkezlere yerleşerek ilk şehir-devlet, daha sonra da krallıkları kurmaları arasında eşzamanlılık bir rastlantı değildir”. Bir diğer söylemle “tüy kalem konuşmaya bir son verdi. Gizemi ortadan kaldırdı, mimariyi ve kasabaları yaydı, yolları, orduları ve bürokrasiyi hayatımıza soktu. Uygarlık döngüsünün başlangıcı, zihnin karanlıktan aydınlığa çıkışıyla ilgili en temel metafora dönüştü. Parşömeni dolduran el, bir şehir kurdu” (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 48). Sartre’ın Sözcükler adlı eserinde belirttiği gibi, “yazabilmek dünyayı fethetme yollarından birine sahip olmak demektir. Bu yazının yaygınlaşması ise, bilginin paylaşımı ve gelişim sürecini yaratmıştır. Aydınlanma çağı ve çoğaltım tekniklerinin gelişim sürecinin örtüşmesi bir rastlantı değil, doğal bir etkileşimin sonucudur” (Uçar, 2004, s. 102). Bir diğer açıdan “yazılar, deneyimlerin içinde yerleşmiş olan çok miktarda bilgiyi sadece çekip almak, sistemleştirmek ve özetlemek değil, bir taraftan da tamamen sözel bağlam içinde anlaşılmasız olan bir bilginin yönlendirilmesini, yeniden düzenlenmesini ve tekrar kurgulanmasını sağlar” (Goody, 2013, s. 317). “Demek ki yazı bilgi biriktirmekte, en güvenilir biçimde saklamakta ve ihtiyaç duyulduğunda geri vermektedir. Yazı, kuşkulu durumlarda bilginin tanıklığına başvurma olanağı sunmakla yetinmemekte, aynı zamanda da onları korumaktadır” (Lazar, 2009, s. 82).

“Yazının muhafaza edebilme özelliği, birikimlerin oluşmasına ve böylece bilgilerin çoğalmasına yol açtı” (Goody, 2013, s. 83). Bilginin sahibi olmak günümüzde olduğu gibi, geçmişte de güç sahibi olmak anlamına geliyordu ve söz konusu güç sadece ve sadece yazılı sözcükleri kullananların elinde birer araç olma özelliğini uzun süre korumuştur. Tarihin her döneminde bilgi güçtür ve dün olduğu gibi bugün de bilginin, sahip olunan ve diğerleriyle paylaşılabilen bireysel bir mülk olması devam etmektedir (Sandıkçioğlu ve diğerleri, 2012, s. 10). “Sözel öğelerin herhangi bir formda görsel olarak kaydedilmesi olan yazı, gerçekten de beşeri bilgilerin birikimi, gelişimi ve karakterleri üzerinde önemli sonuçlar doğurmuştur” (Goody, 2013, s. 109). Sözüün özü, bilgi her zaman vardı ve gerektiğinde ona başvurulabilirdi. Yazı, bilgi edinmeyi olası en az bireysel ve daha yoğunluklu duruma kavuşturmuştur.

Özetle, sözün varlığı ve bilginin kullanımı kimi gerekçelere bağlı olarak zorunludur ve bu zorunluluk, günümüzün yıllar öncesinde de hissedilmiş olmalıdır. Kullanmakta olduğumuz yazının ilk şeklini oluşturan işaretler, zamanla geliştirilip, zamanın koşullarına göre değişen kayıt araçları üzerine, duygu, düşünce, deneyim ve bilgi birikimleri aktarılan çeşitli çizgi ve çizgi grupları hâline dönüşmüştür (Crowley ve Heyer, 2011, s. 78). Yazı (türü ve/veya formu ne olursa olsun) bir biçimde iletişim kurmak demektir. Aynı zamanda uzam ve zaman koşutluğundan-bağlayıcılığından çıkarak bilgilerin ortaklaştırılmasını/kolektifleştirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, bilgilere bağlı pratikleri-uygulamaları ve nesnelere-örnekleri yeniden düzenleme-yönetme olanağı sunmaktadır. Böylelikle yazı, düşüncelerin, öğrenmelerin ve bilgilenmelerin güvenli bir şekilde aktarılacak insanlığın ortak ve kalıcı belleğine kavuşturulmasında büyük pay sahibi olmaktadır.

Tüm bunlar düşüncenin belli işaretlerle belirlenmesi ve/veya düşüncenin görsel boyutunun önemini ve gerekliliğini göstermesi açısından oldukça değerlidir. Bilgi iletişimsel bağlamda en önemli öğelerden biri de yazıdır. Yazının yaşamdaki yeri ve önemi oldukça açıktır. Kullanım alanlarının zenginliği, yazının bilgi iletişimsel dönüşümlerden biri olduğunun göstergesidir. Bilgiye ilişkin bilinenleri bir yapıya oturtmakla birlikte sözcükleri ilkten düzene koyma ve takiben de inceleme olanağına kavuşturulmaktadır. Böylece, atılacak her adımla bilgi çoğalmaya ve gelişmeye devam etmektedir. Yazı, bilgi iletişimsel yetimizi zenginleştirir,

güçlendirir ve devamlılık sağlayarak ileriye taşır. Özellikle sahip olduğu temel kuvvetiyle iletişim araçlarının farklılaşmasını sağlayarak zaman ve uzamın özniteliğini de değiştirir.

Bilginin Metalaşması Bağlamında Matbaa

Sözcüğün sesle olan özgün bütünleşmesi yazının duyarlılığı ile ileri bir duruma taşınmıştır. Bu bağlamda matbaanın ve/veya basımcılığın kullanımı, bilginin metalaşmasını sağlamış olmakla birlikte uzam ve zaman aralığında sesin, yazının, iletişim ve bilginin öz varlığını çoğaltmıştır. “Matbaa, mevcut bilgi patlamasının temeli olmuştur” (Eisenstein, 1980, s. 17). Matbaadan yeni tür bilgi düzenleyicileri türemiştir. Her yeni bilgi iletişimsel araç, insan düşüncesinin doğasını dönüşüme uğratmıştır. Uzun erimde matbaa, kendini tanıma sürecindeki bilginin öyküsü olmuştur (Gleick, 2014, s. 17).

“Bir şey yazılı hâle gelince, bunun birleşimi ne olursa olsun, artık her tarafa yayılmaya başlamakta, eşit olarak anlayanların da, anlamayanların da eline geçebilmektedir diyen Socrates’i anmak belki bu noktada yerinde olacaktır” (Sandıkçioğlu ve diğerleri, 2012, s. 12). Yazının icadıyla ‘iz’ler hâline dönüştürülerek başkalarına ulaştırılabilen insan düşüncesi, matbaa sayesinde istenildiği kadar çoğaltılarak tüm toplumun kullanımına sunulmuştur (İnuğur, 1993, s. 32). Matbaacılığın doğuşu, bilginin tek bir kaynaktan geniş bir kitleye ulaştırılmasını sağlamaktadır. Bilginin kâğıtlar üzerinde seri olarak çoğaltılması ve yine bilginin tabana yayılarak iletilmesi matbaayla birlikte mümkün olmuştur (Karahasan, 2012, s. 46). Bilginin az ya da çok uzun süreli saklanmasına olanak veren bu araç yoluyla kaydedilmesi, bilgi ve yeteneklerin biriktirilmesini sağlamış, bu işlem de düşüncenin vazgeçilmez aracı sayılmıştır (Barbier ve Lavenir, 2001, s. 8). “Yazı ve özellikle matbaa aracılığıyla bilgi aklın dışında kaydedilmeye başlanınca” (Ong, 2012, s. 57) bilginin elde edilebilirlik ve değerlendirilebilirlik olanağı artmıştır. “Yazılı bilgilerin çok sayıda çoğaltılma olanağı ve iletiminin verimli kılınması, matbaacılığın sonucunda ortaya çıkmıştır” (Eisenstein, 1980, s. 66). Bir diğer ifadeyle matbaacılığın bulunması, “genel olarak kitle iletişiminin başlangıcı sayılmaktadır. Matbaacılık ile fikirlerin yayılması ve bilginin tek bir kaynaktan geniş ve uzun menzilli okuyucu kitlesine ulaştırılması sağlanmıştır” (Mazlum, 2006, s. 13). “Yazılı kitle iletişiminin önemli bir yönü, görsel iletişimi güçlendirerek biçimlendirmiş, sözlü dilin kuşaklar boyunca kalıcılığını desteklemiştir. Matbaa yazının iletişimdeki gücünün kaçınılmaz bir teknolojik sonucu olmuş, kitle kültürü devriminin de başrolünü oynamıştır” (Ketenci ve Bilgili, 2006, s. 72).

“Matbaa, zamanla düşünme ve anlatım biçimine hükmetmekten bir türlü vazgeçmeyen işitsel üstünlüğün yerine, yazının başlattığı ama tek başına yeterince destekleyemediği görsel üstünlüğü ele geçirmiştir. Baskı, yazının hiçbir zaman yapamayacağı kadar amansızca yerleştirir kelimeleri mekâna. Yazı, kelimeleri ses dünyasından görsel mekâna taşır, matbaaysa bu mekândaki yerlerine hapseder onları. Matbaanın en önemli özelliği kelimenin mekân içindeki konumunu denetlemektir” (Ong, 2012, ss. 144-145). Matbaa, okuyazarların geniş bir bilgi bolluğuna erişebilmelerinin yolunu açmış, onların anlama, öğrenme ve düşünme yetilerini etkilemiştir (Eisenstein, 2005, s. 5). Basılı sözcük “insanların fikir ve düşüncelerini önceki dönemlere nazaran, göreceli olarak daha açık olarak belirtebilme ve paylaşabilme yolunu etkileyen, okuyazarlığa katkı sağlamıştır” (Sandıkçioğlu ve diğerleri, 2012, s. 14). “Basılı sözcük etkinliği, yeniliklerin yayılması için bir kanal olarak görülmüştür” (Eisenstein, 1980, s. 583).

Yazıyı mekanik yöntemlerle çoğaltmak, en eski zamanlardan beri var olan bir düşünce olmasına rağmen, uzun süre hiç kimse bunu uygulamaya geçirememiştir. Faulmann’a (2009, ss. 201-202) göre, bu düşünce ilk defa Çin’de uygulamaya geçirildi, Julien’den sonra, 593 yılında, Kayser Wen-Ti zamanında tahta levha baskılar yapıldı ve bunlar 10. yüzyılda mükemmelliğe ulaştı. Kiñ-Li zamanında (1041-1049), bir soğuk demirci olan Pi-Şiñ, hareketli

matbaa harflerini icat etti, fakat devamı gelmedi. Mainz'ın ileri gelenlerinden Johann Gensfleisch zum Gutenberg, tahta levhaların baskısını kolaylaştırmak ve el kuvvetiyle sadece tek taraflı basılabilen sayfaları çift taraflı da basabilmek için, 1434-1443 yıllarında Strassburg'da vidalı presi icat etti. Gutenberg, 1444 yılında veya 1445 yılının başında Mainz'a geri döndüğünde, ilk başlarda tahtadan kesip matrislere döktüğü harfler yerine, hareketli matbaa harfleri geliştirmeyi düşündü. Gutenberg, çok para gerektiren bu denemeyi gerçekleştirebilmek için 1450'de zengin bir Mainz'lı olan Johann Fust'un desteğini aldı ve böylece büyük ve bol kazanç vadeden bir işe girişti: 1452'de 42 satırlık İncil'i kendi döktüğü harflerle bastı. Böylece, matbaacılığın keşfi, yazı üzerinde önemli bir rol oynadı. Matbaa "tılsımlı sözcükleri çoğaltmanın görsel bir aracı" (McLuhan, 2001, s. 52) oldu.

Johann Gutenberg'in "yaptığı işe tipografi demek daha doğrudur. Çünkü yaptığı iş, hareketli metal harfler oluşturmak, sonra onları dizerek, bir kitabın birçok kopyasını yeniden basmaktır" (Pollard, 1996, s. 26). "Tipografi kelimeyi meta hâline getirmişti. Bir zamanlar herkesin paylaştığı sözlü kelime dünyası, matbaayla özel mülkiyetlere bölündü. İnsan bilincinin daha geniş bir bireyciliğe yöneldiği akımda, matbaanın katkısı çok büyüktü. Kelimeler, elbette tamamen kişisel mülk olamazlardı. Bir dereceye kadar herkesin ortak malıydı" (Ong, 2012, s. 156). Sözcük, üretim sürecinin ayrılmaz bir parçası olmuş, bir tür metaya dönüşmüştür. Bir dizi baştan belirlenmiş işlemle, değiştirilebilir parçalardan oluşan, karmaşık ama aynı nesnelere üretildiği montaj hattıyla endüstri tarihinde ilk üretilen ürün kitap olmuştur. Sözcüğü ve zihinsel etkinliği tam anlamıyla eşyalaştıran yazı değil, matbaadır (Ong, 2012, s. 142).

"Gutenberg, kuyumculuk geçmişi olan, metale şekil vermeyi ve döküm tekniklerini bilen yetenekli bir ustaydı. Metal harflerin oluşturulması aşamasında ilk süreç hece, kelime ve kelime gruplarının metal dökümle oluşturulmasıydı. Gutenberg, birim harflerin kullanımının, tekrar kullanılabilirlikle kitap üretimini çok hızlandırabileceğini keşfetti. Bu süreç, insanlığın gelişiminde büyük bir dönüm noktasıydı" (Uçar, 2004, s. 100). Matbaanın, kitap üretim artışını sürekli kılma eğilimi, bu alanda yaşanacak değişimin evrimsel modeli açısından bir çağrı niteliği taşımaktaydı (Eisenstein, 2005, s. 14). Bir diğer ifadeyle "yaşanan yüzyılda daha fazla kitaba erişim, büyük bir entelektüel değişikliğin yeni gücü olmuştu" (Eisenstein, 2005, s. 48). Ayrıca, Gutenberg'in bu buluşu, hem kitabın tarihi açısından önemli bir yer tutmakta hem de bir kitapsever ve/veya bir kütüphaneci açısından oldukça farklı ve harika bir duygu uyandırmaktaydı (Eisenstein, 1980, s. 21). "Gutenberg'in devreye soktuğu tahta baskı makinası, insan gücü yanında mekanik gücün basım işinde kullanımını sağlamıştır" (Sandıkçıoğlu ve diğerleri, 2012, s. 12). Her bir "mekanik buluşun doğasında, ortaya çıktıkları yerden her tarafa doğru yayılma özelliği" (Crowley ve Heyer, 2011, s. 142) bulunmaktadır. Mekanik sözcük insanlığın yaşamında giderek değer kazanıp önemli duruma gelmişse bilgi iletişimsel açıdan da bir o kadar önemli olmuştur.

Matbaanın icadının önemi, sözcüğe sağladığı fayda açısından da değer kazanmaktadır. Matbaa özde, "konuşulan sözcüğün aksine yazılı sözcüğe güven duyulmasını sağlamıştır" (Eisenstein, 2005, s. 6). "Matbaa, yazılı sözcüğün sınıf tekeli kırılmış ve sıradan insana, dünya kültürüne, en azından sözcüklere veya başka basılabılır simgelere çevrildiği kadarıyla bütün kültürler erişmesini sağlayacak bir araç sunmuş, böylece de geçmiş zamanları ve gelecek zamanları, yakını ve uzağı, çoktan ölmüş insanları ve henüz doğmamış insanları bir araya getirerek her insanın zaman ve mekândaki etki alanını arttırmıştır" (Crowley ve Heyer, 2011, s. 146). Matbaanın bulunması yaygın olarak düşüncelerin yayılmasında taşıdığı önem bakımından değerlendirilse de buluşun daha büyük katkısı olan uzam ve söylem arasındaki ilişkide uzun dönemde ortaya çıkan değişimi ileri götürmesidir (Briggs ve Burke, 2011, s. 29). Ayrıca, "içinde bulunduğumuz zaman algısı -geçmişin önümüzde uzandığını görebilme, zihinsel zaman şemasını içselleştirme, anakronizmi değerlendirme yetisi- matbaaya geçişle ortaya çıkmıştır" (Gleick, 2014, s. 357).

“Matbaa sayesinde iletişimde gerçek bir devrim yaşanmıştır” (Eisenstein, 1980, s. 32). “Matbaa, insanı daha başlangıçta kabile insanı olmaktan ya da kolektiflikten çıkaran kültürün en uç evresidir” (McLuhan, 2001, s. 223). Düşünürler ya da genel olarak bilgi peşinde koşanlar, matbaanın bulunmasını izleyen bilgi patlamasını -huzursuz bir şekilde barutu anımsatan bir eğretilen- olarak adlandırdılar (Briggs ve Burke, 2011, s. 28). Ayrıca belirtmek gerekir ki “uzun erimli eğilimlerin en belirgin olanı bilgi patlaması denilen şeydir. Patlama (explosion) bir zamanlar iyimserlikle bilginin ilerlemesi ya da büyümesi denilen şey için kullanılan karamsar bir imge, fakat bu yeni eğretilen iki kavramı gayet iyi bir şekilde birleştiriyor, hızlı yayılma ve parçalanmayı” (Burke, 2013, s. 280). Bilginin coğrafyası ve sosyolojisi herkesi kapsamakta ve etkilemektedir. Bilginin zaman diziminde eski-yeni bilgilerin farklı formlarla iletilmesi ve bu bilgilere erişilmesi bilgi artışının dinamizmini yükseltmektedir.

“Bilgi ve belleğin denetimi, yazı ve yazıdan daha güçlü matbaayla sağlanınca” (Ong, 2012, s. 89) bilginin sözlü zihin yapısıyla korunması gereksinimi de kaybolmuştur. Matbaayla birlikte yazılı metinlerin yeniden üretimi mekanikleşmiştir. Tipografiye dayanan seri üretilen bilginin yeni dünyası giderek önem kazanmıştır (Crowley ve Heyer, 2011, s. 129). Bir diğer ifadeyle “basılmış malzemenin artması, bilgiyi daha kolaylıkla elde edebilme olanağı sağladı. Oysa eskiden, bu şans yalnızca yüksek eğitimlilere ya da kilise görevlilerine aitti” (Pollard, 1996, s. 60). “Baskı işlemleri, yazılı metinler bakımından denetimin artık yazarın kendisine ait olmasını sağlamıştır. Yazıcı yerine artık yazar ön plana çıktı” (Sandıkçioğlu ve diğerleri, 2012, s. 12). “Gutenberg’in makinesinin başarıları karşısında alçakgönüllü el yazısının artık unutulup gittiği düşünülebilir. Tam tersine, matbaa sayesinde yazı dünyası giderek daha da çok insana açılacak, kalem tutan el -Rimbaud’un deyişiyle- ise düşüncelerin vazgeçilmez aracı olarak kalacaktır” (Jean, 2010, s. 97). Başka bir deyişle McLuhan’a (2001, s. 125) göre, matbaanın icadının ve bu teknolojinin gelişmesinin, uygarlık tarihinde bir dönüm noktası olduğuna kimse karşı çıkmayacaktır. Bunun kadar kolaylıkla kabul edilmeyen gerçek ise, basılı yazı ile bütünleşmenin, insanların yazın sanatı ve tarzıyla ilgili görüşlerini değiştirmiş ve düşüncenin/bilginin iletimi için sözcüklerin kullanıldığı psikolojik süreçleri farklılaştırmış olduğudur. Bir diğer söylemle bilgi hareketinin niceliğindeki artış, bilginin görsel düzenlenişini ve bakış açısının yükselişini desteklemiştir.

Bilginin ve yazının bu yeni çoğaltılma tekniği, “hem sosyal hem de entelektüel faaliyetleri teşvik etmiş, onların üzerinde birleştirici bir rol oynamış” (Eisenstein, 2005, s. 49) ayrıca “insanlar arasındaki öğrenme ilişkileri ile insanların fikir sistemlerini değiştirmiştir” (Eisenstein, 1980, s. 76). Bu yeni icadın yarattığı değişimi özetlemek için tipografi ve kitap tarihi uzmanı olan Steinberg’in (1959, Lazar, 2009, s. 83) şu sözlerini hatırlatmak gerekmektedir: Baskının tarihi, medeniyetin genel tarihini tamamlayan bir parçadır. Yazılı basının onlar üzerindeki etkilerini hesaba katmaksızın ne kurumsal veya siyasi olaylar ne de felsefi gelişmeler tam anlamıyla anlaşılabilir. Baskının gelişiminin insan iletişimi ve toplumsal yaşamı üzerinde sayısız sonuçları olmuştur. Bilginin demokratikleşmesi ve çözümleyici düşüncenin yerleşmesi sağlanmıştır. Yazılı belgelerin en güvenilir bilgi taşıyıcısı olmasıyla “okuma ve öğrenme yeni bir önem kazanmıştır” (Eisenstein, 2005, s. 39). “Okurlar artık zevk değil, bilgi peşindedir. Bir bilgiyi kolayca almak için rahat okumak gerekir” (Jean, 2010, s. 104). Diğer bir ifadeyle mekanik basım tekniği icadından sonra yazı/bilgi hızla yayılmaya başlamış ve çoğalan yazılı malzeme kısa sürede patlama sayılacak ölçüde artmıştır. Böylelikle kolektif hafıza biçim değiştirmiş yerini kısa süreli hafıza almıştır.

Yazının çoğalmasıyla ortaya çıkan en genel sonuçlara, yayınlar için yok olma tehlikesinin ortadan kalkması, belgelerin çok daha geniş biçimde yayılmasına olanak sağlaması, bilginin, özel ve sınırlı sayıdaki bir seçkin gruba has kılınmış olmaktan çıkması (Lazar, 2009, s. 84) örnek verilebilir. İletişimdeki bu değişim, kamusal işlere katılımın

anlamını da değiştirmiştir. Basılı yayın, modern bilim ve edebiyatın temellerini de atmıştır. “İnsanın dolaysız teknolojik uzantısı olarak matbaa, ilk döneminin eşi benzeri görülmemiş bir iktidara ve harekete ulaşmasını sağladı. Görsel olarak, baskı elyazmasından çok daha açık seçiktir. Başka bir deyişle, baskı, binlerce yıldır soğuk elyazması aracının hizmet ettiği dünyaya gelen çok sıcak bir araçtı” (McLuhan, 2001, s. 196).

Gutenberg teknolojisi, “yeni bir bilginin değil, uygulamalı bilginin kusursuz örneğidir” (McLuhan, 2001, s. 213). “Bilgi sonuçta parçalayıcı değil, bütünleştirici bir görüngü, bir uyum çabasıdır” (Ong, 2012, s. 91). Matbaa sayesinde bilgi sunumu/uygulaması “tekdüzelik (aynılık) ve senkronizasyon (uyum) kazanmıştır” (Eisenstein, 1980, s. 16). Gutenberg teknolojisi, makinenin sayesinde eylemlerin ve işlerin istenen her yerde sistemli olarak uygulanabilirliğine olanak sağlarken, herhangi bir zaman ya da yerde bilgiyi yazmaya, dile getirmeye ve her türlü öğrenimin kodlanmasına/aktarılmasına sistemli ve çizgisel bir temelde öğrenme/örgütlenme fırsatı da sundu (McLuhan, 2001, s. 219). Bilgilenmenin ve “öğrenmenin istikrarlı/kararlı olarak hızla ilerleyebilmesi için matbaa temel koşul” (Eisenstein, 2005, s. 87) olarak kabul edildi. Öyle ki “yazı, matbaanın icadıyla tamamen içselleştirilmeden önce insanlar, yaşamlarının her anında herhangi bir soyut hesaplanmış zamanın içine yerleşmiş hissetmiyorlardı kendilerini” (Ong, 2012, s. 118).

Eisenstein’e (1980, s. 3) göre Gutenberg’in buluşu, insanlar arasındaki bilgisel iletişim açısından, yeni medya teknolojisinin topluma olan etkisini göstermesi açısından iyi bir örnektir. Bu bağlamda “matbaayı, daha sonraki yüzyıllardaki yeni medyalar (örneğin televizyon) gibi, toplumsal değişimleri başlatan değil destekleyen bir katalizör olarak görmek çok daha gerçekçi olabilir” (Briggs ve Burke, 2011, s. 32). Özel bir anlamda matbaa yani basımcılık evrensel bir sanattır ve kültürleri tek bir ağ hâlinde birbirine bağlar (Crowley ve Heyer, 2011, s. 142). Bilginin iletişimsel boyutu açısından temel olarak matbaa devrimi “iletilerin iletilmesi, maddi iletişim sisteminin bir parçasıdır” (Briggs ve Burke, 2011, s. 33) görüşünü destekler niteliktedir. Hedefin bilgi yaymak ve iletişim kurmak olduğu bir süreçte matbaanın karakteristik özelliği, ileri teknolojinin gerekli kombinasyonunu ortaya çıkarmış olmasıdır.

Crowley ve Heyer’e (2011, s. 130) göre, baskı tekniğinin bilgiye getirdiği kesin değişikliklerin çoğunun gerçekleşmesi için iki yüz yıl gerekmiştir. Bu durum temel bir eğilimi açıklar. Buna göre yeni araçlar kendilerine özgü etkilerini göstermeden önce çoğunlukla eski biçimlerin yaptığının aynısını yapmayı sürdürür. Basılı kitaplar söz konusu olduğunda incunabula diye bilinen ilk dalgada birçok eski elyazması basılmıştır. Bununla birlikte yeni bilim ve felsefe üzerine metinler kısa sürede basım endüstrisinin asıl ilgi alanı durumuna gelecektir. Ong’a (2012, s. 149) göre, matbaanın büyük ölçüde içselleştirilmesiyle kitap, başlangıçtaki gibi kaydedilmiş bir sözce olarak görülmekten çıkıp bilimsel, kurgusal vb. bilgiyi içeren bir nesne olarak algılanmaya başlanır. Böylece kitapla birlikte bilgisel ve/veya “bilimsel ilerleme, basılı sözcük odaklı duruma gelir” (Eisenstein, 1980, s. 509).

Sonuç olarak, matbaa, yazının bilgi edinme ve iletişime geçme etkisini hem pekiştirdiği hem de biçimlendirdiği için oldukça önem taşımaktadır. Sesten-sözden görsel mekâna geçiş ve matbaanın görsel mekân kullanımı, matbaa-yazı etkileşimini yansıtmakla kalmamakta aynı zamanda bilginin iletişimsel boyutunu da uzay ve zamanda genişletmenin fiziksel aracını ortaya çıkarmaktadır.

Elektronik Sözcük

Elektronik sözcük, sadece bir kişisel bilgisayar ekranındaki nokta/piksel değildir. Uzamın olmadığı, zamanın durduğu bir ortamda elektronik sözcük, bilginin-iletişimin organik aracı ve eylemidir. Bir diğer ifadeyle elektronik sözcük, dijital dönüşümde tam/gerçek söylemin

gereksiniminde bireyin anlam kazanmasıdır. Bu bağlamda şair Özdemir Asaf'ın (2011, s. 179) Elektronik başlıklı şiirinin şu dizeleri oldukça dikkat çekicidir:

*“Benim bulunduğum noktada durmak zor.
Sanki başka noktalar beni çağırıyor.
Duruyor sayılır mıyım, bir noktada ki.
O durduğum nokta, yerinde durmuyor.”*

McLuhan'a (2001, s. 9) göre “geçtiğimiz beş yüz yılın tipografik ve mekanik çağının yerini alan elektronik çağda, durumun bileşenleri sözlü olmadığı zaman bile biçimi sözel olan ifadeyi ve insanların karşılıklı bağımlılıklarını yeni biçim ve yapılarıyla karşı karşıya getiriyor”. Bu yeni elektronik çağda “her şeyden önce edebiyat uzmanlarının-bilim adamlarının bilmesi gerektiği gibi, sözel yaratıcı ruhu oynamak için gerekli ortam vardır” (Lanham, 1993, s. 5). Özde, elektronik-elektrik “akan bir şey olmayıp, şeyler arasında belli uzaysal ilişkilerin bulunduğu gözlemlendiği durum” (McLuhan, 2001, s. 14) olarak nitelendirilebilir. Sözcük bağlamında elektronik, yaşamı görme duyusuyla ilgili olan, görmeye dayanan bir görsellik yöneliminden hız kazanarak başlayan işitmeye, işitme duyusuyla gelişen ve sonrasında yine yazına değin bir yazınsallık eğiliminin hareketleriyle ortaya çıkan enerji türüdür. Elektrik enerjisinin bilgi iletişimsel kullanımı, belleğin/bilincin/bilginin dışsallaştırılmasını ve/veya iletilmesini son derece yüksek seviyelere erdirmektir.

Elektronik öncesinde, temelde eş zamanlı gerçekliğinden uzak olan sözcük, yerini değiştirmeyen, hareketsiz ve sabit biçimdeki bir kimliğe sahipti. Oysa sözcük, elektronik ile birlikte yeniden farklılaşarak ve hızla organik bütünlük sağlayarak gelişen, aynı zamanda da alanların etkileşim aktifliğini yeniden harekete geçiren bir benlikle var oldu. Elektronik sözcük, “ilk kez 1844 yılında telgrafla birlikte doğmuştur. Çizgi ve nokta olarak kodlanıp çeşitli sinyallerle harf ve boşluklar hâlinde gidip gelen elektriksel iletiler olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yerini daha sonra, 1876'da konuşulan sözcükleri elektronik iletilere dönüştüren telefon almıştır. Bundan sonra radyo ya da yazılan ve daha sonra da söylenen sözcükleri elektronik olarak ses dalgalarına dönüştüren telsiz telgraf elektronik sözcüğü varsıl kılmıştır” (Sandıkçioğlu ve diğerleri, 2012, s. 14). Harflerin izdüşümü artık dijitalleşmiştir. Harfler, kodlara dönüştürülerek hazırlanabilmekte ve her yere gönderilebilmektedir. Yeni bir sözcük icat edilmiştir (Pollard, 1996, s. 56).

Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir konuyu söz veya yazı ile bildirmenin ifadesi olan sözel anlatımın elektronik dönüşümü, sözcüğün yazıyla başlayıp matbaayla pekiştirilen mekân bağlarını güçlendirmektedir. “Kelimenin önce yazıyla sonra da yoğun biçimde matbaayla işlenişi ve mekân kazanışı bilgisayarla daha da yoğunlaşır ve bilgisayar, kelimenin mekâna ve (elektronik) yerel harekete bağımlılığını azamiye çıkartırken kelimeyi neredeyse anlık kılarak çözümlemeli ardışıklığı en iyi şekilde kullanır” (Ong, 2012, s. 161) duruma getirir. Elektronik teknolojinin çeşitli yardımcı araçlarıyla elektronik sözcük “daha amaçlı ve bilinçlidir, temelini, araçların üretimi, işleyişi ve kullanımı için gerekli olan yazı ve matbaa oluşturur” (Ong, 2012, 161) demek olanaklıdır.

“Elektronik sözcük birçok iyi noktayı taşımaktadır. Genellikle, açık, güçlü ve zeki yazıdır” (Landow, 1995, s. 117). Elektronik sözcük, dış dünyada köklü değişiklikler üretmektedir. Elektronik sözcük bir ekrandan ve klavyeden gelen her hareketle bir kartopu gibi büyümekte ve çoğalmaktadır. Elektronik sözcüğün okuyucusu interaktif ve duyarlı bir okuyucudur. Elektronik sözcük hem yaratıcı-kontrollü hem de okuyucu kontrollüdür (Lanham, 1993, ss. 3-6). Bilgilerin depolanması ve erişilmesi elektronik sözcük ile olanaklıdır. Elektronik sözcük, kullanıcılara görülmemiş bir kontrol sağlamaktadır (Harris, Harris ve Hannah, 1998, s. 48). “Elektronik sözcüğün özü, türü yoktur! Elektronik sözcüğü

taşımak/kopyalamak ve çoğaltmak daha kolaydır, elektronik sözcükten daha kolay alıntı yapılabilmektedir. Elektronik bilgi sahiplenmeye karşı görünmektedir” (Lanham, 1993, s. 19). Elektronik sözcük kapsamında “metin, bakılabilecek, üzerinde düşünülebilecek, değiştirilebilecek, tekrar tekrar bakılabilecek, başkalarına gösterilebilecek” (Crowley ve Heyer, 2011, s. 100) esere dönüşmektedir.

“Elektronik sözcük, belirlenen amaç veya hedeflere ulaşmaya yönelik karar ve eylemler bütünüünün bilgisayarlı bir ağ geçidinin gerçekleşmesine olanak sunmaktadır. Her bilginin ilgili kaynaklarıyla bir araya gelebilmesi olasıdır. Aynı zamanda daha ayrıntılı bilgi ve aktarma için hizmet etmektedir” (Finneran, 1998, s. 30). Belirtmek gerekir ki “enformasyon farklı yayın araçlarının ya da dillerinin içinden akarken, süzgeçlerden, daha doğrusu insanlardan geçer” (Burke, 2013, s. 96). Dolayısıyla sözcükleri, insanlararası etkileşimin köklerinden büyütürken zengin ortamlarda sunan ve bilginin yönlendirilmesi için elektronik yüzeyi ve kanalı gelişen yeniliklerle kullanan elektronik sözcük, aynı zamanda bilginin sahip olduğu varlıkları dinamik bir mekânda bulundurduğu algısını oluşturmaktadır. Belirtmek gerekiyor ki burada “elektro bilgi medyasının anlık dünyası, hepimizi aynı anda kapsamaktadır” (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 53).

Günümüz ortamı ya da bir başka deyişle elektrik teknolojisi, sosyal bağımlılığı ve özel yaşamı her yönüyle yeniden şekillendirmektedir. Elektrik teknolojisi, özellikle birlikteliği sağlamakta, önemle bağımlılığı ve bağımlılığı besleyip desteklemektedir (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 8). “Elektronik ortam, statik yerine daha dinamik temeldedir” (Lanham, 1993, s. 16). Elektrik çağında “sözcükler, yazarın onların sahip olmasını düşündüğü anlama, hatta onun niyet ettiği veya akla uygun olsun olmasın, başkalarının onlara vermesini beklediği anlama gelmezler. Bu sözcükler, her şeyden önce, hitap ettikleri kişinin onların düşündüğü anlama gelirler. Anlamaları, onların uygulayabileceği olay ya da şeydir” (McLuhan, 2001, s. 233). “Şekillendirilebilir metinsel yüzeyde her sözcük bilinçlidir” (Lanham, 1993, s. 5). “Bu ortamda yazı, genel kullanım sisteminden farklı olarak eşzamanlı bir iletişim boyutuna ulaşır. Alıcı ve verici karşılıklı yazı yazmak ile birbirlerini görmeden iletişim kurarlar. Bu eşzamanlı iletişimde araç olarak kullanılan göstergeler dizgesi harfler ve yazıdır” (Uçar, 2004, s. 121). Ayrıca elektronik sözcüğün yaşam alanına etkide bulunan teknolojik bakış açıları, ana ekseninde uzak mesafeler arasındaki iletişim sürecinin hızlandırılmasında rol üstlenmiştir. Bir mesajın/bilginin aktarımı gelişen her ileri aşamayla daha kısa ve ‘an’ın içinde yaşanır duruma gelmiştir. Bir anlamda elektronik sözcükler, sadece tek başına uzaklığın giderilmesini değil ayrıca kendi bütünlüğü içinde akıp giden zamanın kaybı sorununu da kısmen de olsa ortadan kaldırmayı başarmaktadır.

Sonuç olarak elektronik sözcük, bazı bilgi varlıklarının erişilebilirlik, birliktelik ve işlerlik etkileri sonucu ortaya çıkan, başka bilgileri uzaktan ve araçsız olarak mekândan çeken veya gönderen bir bilgi iletişimsel hareketin ürünüdür. Bilginin/düşüncenin yazılı düz bir yüzey yerine yalıtılmış sözce ve yazı biçiminde hareketi, eşzamanlı bir bellek/bilinç/bilgi dünyasının adı olmaktadır. Karışık ve uzun gelişim süreçleri, güç anlaşılabilir nesnelere ve nesnellikleriyle sözcük, artık eşzamanlı olarak bilginin eylemidir.

Elektronik İletişim Süreci

İletişim, “en yüksek teknoloji kullanımından söze kadar değişik araçlarla gerçekleştirilmektedir. İletişim, kabul görmüş uzlaşımlar ve kurallar ile değişik iletilerin bilinçli yönelimine gereksinim duymaktadır” (Lazar, 2009, s. 73). Genel-geçer anlamda “iletişim, temelde bilgi değişimi, düşünce paylaşımı paralelinde kişinin kendini başkalarına anlatma sürecinde yapılan işlemdir” (Ketenci ve Bilgili, 2006, s. 256). Bir diğer tanımlamaya göre iletişim, bir etki oluşturmaya veya davranış nedeni olmaya yarayan bilgi, düşünce ve duyguların başka kişilerle paylaşılması sürecidir (Eroğlu, 1995, s. 206).

Belirtmek gerekir ki “iletişim süreci enformasyon iletimi olgusu çerçevesinde gelişmiş ve de kolaylaşmıştır” (Dilmen ve Öğüt, 2006, s. 17). Türkoğlu’na (2004, s. 19) göre, “Latince *commun* -halk/topluluk- kökünden türetilmiş bir kavram olan *communication*, bilgi ve düşüncelerin değiş-tokuşunu ifade eder”. Bununla birlikte iletişim, iletinin/bilginin vericilerini ve alıcılarını, zaman ve mekân içinde birleştiren bir etkinliktir, ancak sadece bir süreçten ibaret değildir (Erdoğan, 2005, s. 44). Briggs ve Burke’e (2011, s. 297) göre ise iletişim tanımları geçtiğimiz zaman içerisinde büyük ölçüde değişime uğramıştır. 1955 yılında Oxford İngilizce Sözlük iletişimi genel olarak şöyle tanımlamıştır; i-) Günümüzde artık nadiren maddi araçlar aracılığıyla yapılan iletişime eylemi ve ii-) Konuşma, yazma ya da işaretler aracılığıyla düşüncenin, bilginin ve benzerlerinin bildirilmesi, iletilmesi ve değiş tokuş edilmesidir. Buna karşın 1972 yılında aynı sözlüğe yapılan ekte iletişim altı çizilerek, bilginin özellikle elektronik ya da mekanik teknikler aracılığıyla iletilmesi bilimi ya da süreci diye tanımlanmıştır. Bu, iki değişik tanım aradaki farkın ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Yaşamın her evresinde insanlık kendi iletişim sürecini yapılandırıp, iletişim aracını yaratıp bilgi iletim olgusunu genişletmiştir. Özde, bilginin üzerine kurulan iletişim bir edimdir. Kuşkusuz her edimin özünde bir şeye yönelme, bir şeyi erek edinme gerçeğinin bulunması, iletişim sürecini doğrudan bilgiye ulaştırmaktadır. Elektronik iletişim süreci “elektronik medya aracılığıyla kurulan iletişim” (Tutar, Yılmaz ve Erdönmez, 2005, s. 122) olarak değerlendirilmektedir. Bir diğer açıklamayla üç dev elektrikli iletişim dalgası peş peşe dizilmektedir: telgraf, telefon ve radyo. İnsanlar mesaj/bilgi göndermek ve almak için yapılmış makinelerle sahip olmayı doğal karşılamaya başladılar. Bu cihazlar topolojiyi değiştirdi, sosyal dokuyu sıyrıp yeni baştan ördü, eskiden bomboş duran mesafelere geçitler ve bağlantı noktaları ekledi (Gleick, 2014, s. 154). Farklı türden elektronik araç ve gereçlerle birlikte bilgi, elektronik olarak iletilir ve erişilir duruma geldi. Briggs ve Burke’e (2011, s. 19) göre “elektriksel iletişimle birlikte bir değişimin hem gelmekte olduğu hem de yaşanmakta olduğu duygusu yayıldı”. Elektronik iletişim teknolojisi Ong’a (2011, s. 114) göre şimdiki zamana yoğunlaşarak işlevsellik kazanmaktadır. Ayrıca elektronik iletişim, zaman ve uzam rejimini devirmeyi başararak, geniş ölçekte iletişimi baştan oluşturmaktadır (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 16). “Elektronik iletişim ortamı ileri derecede dinamik olmakla birlikte bu dinamizm iletişim için yeni bir gelecek anlamı taşımaktadır” (Lanham, 1993, s. 16).

Geniş bir bakış açısıyla, iletişimin serüvenine/tarihine bakıldığında hemen görülmektedir ki genel olarak doğaya, maddeye, nesnelere ilişkin olan belirli formlarla bilginin taşınması gerçekleşmiş olup iletişim ancak bu bilgileri bulunduran araçların taşınmasıyla gerçekleştirilebilmektedir. Elektriğin bulunması ve kullanılmasıyla birlikte iletişimin özünde ve özelinde geniş ölçüde etkili olan bir dönüşüm yaşanmıştır. “Telgraf ve telefon yeni iletişim devriminin ilk dalgası oldu. Marshall McLuhan’dan alıntılırsak, telgraftan itibaren, mesajlar artık habercilerden daha hızlı yol alabiliyorlardı” (Crowley ve Heyer, 2011, s. 182). Mesaj/bilgi, fiziksel bir nesne gibi algılanmamalıdır. Böyle bir yanılısma hep olmuştur, artık insanların bilinçli bir yaklaşımla mesajı, üzerine yazılı olduğu kâğıttan ayrı düşünmeleri gerekiyordu. Mesajın/bilginin, elektrik akımında taşındığı vurgusu, herhangi bir şeyin fiilen taşınıp götürüldüğünü belirtmiyordu. Olan sadece, ölçülemez bir gücün hareketi ve tepkisi ile belli bir uzaklıktaki bir vasıta aracılığıyla anlaşılabilir sinyaller üretilmesidir (Gleick, 2014, ss. 138-139). Headrick’e (2011, s. 186) göre “elektriğin ortaya çıkışı teknolojik olarak kesinlikle devrimciydi. Bilgiye dayalı bir bakış açısından bakılırsa, aslında devrim yaklaşık yarım yüzyıl önce, Claude Chappe (1763-1805) herhangi bir mesajın, bir atın dörtlüyle gidebileceğinden daha hızlı bir biçimde herhangi bir yöne gönderilebilecek bir sistem tasarladığı zaman başlamıştır”.

Elektronik iletişimle birlikte en basit ve en önemli nokta ulaşım ile iletişimin kesin olarak birbirinden ayrılmasıdır. Elektronik iletişime kadar bu sözcükler eşanlamlıydı. Elektronik iletişim bu özdeşliğe son vererek bilgilerin coğrafyadan azat ve ulaşımdan bağımsız, daha hızlı yer değiştirmeleri olanağını ortaya çıkardı (Carey, 2011, s. 228). Diğer bir söylemle denilebilir ki elektronik iletişim, taşımaya/ulaşıma odaklı duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılma, bildirişim ve haberleşme sürecinden gönderime/iletme evirilmektedir. Bir anlamda iletken şeylerden ısı veya elektriğin geçmesi demek olan iletim, elektronik iletişimde, iletkenlerden (canlı-cansız) elektrik sayesinde sözcüğün geçerek bilginin yayımı anlamına gelen yeni bir iletişimi ortaya koymaktadır.

Elektronik iletişim, “ayrıntılı ve çoğunlukla da niceliksel bilginin iletilmesini kolaylaştırmıştır” (Crowley ve Heyer, 2011, s. 182). Özellikle belirli bir zaman ve uzamda doğrusal ilişki yerini etkileşimsel etkinliğe bırakarak nicelikten niteliğe bilginin gelişimini de sağlamıştır. Elektronik iletişim araçlarının gelişimi bir şekilde bilginin gelişim araçlarının tarihine paraleldir. Elektronik iletişim teknolojileri hem bireyler arasındaki hem de bireyler ile bilgiler arasındaki karşılıklı etkileşimi, içlerinde bulunan elektrikle sağlayan veya geliştiren iletişim araçlarıdır. Bu teknolojiler hız, erişim ve saklama kapasitesi açısından geleneksel mekanik iletişim araçlarından ayrılmaktadır. Aynı zamanda elektrik üzerine kurulu iletişim, bilgisel anlamda ve alanda her aksiyonun başarısını belirleyen yeni okuryazarlığın (bilgi, bilgisayar, bilişim) aslında kendisine odaklı bir okuryazarlık olduğunu da gözler önüne sermektedir. “Çevremizdeki dünyanın değişen okuryazarlığı disiplin çalışmalarında dışı bakmaya zorlamakta ve bunda temel etken olarak teknolojik değişim görünmektedir” (Lanham, 1993, s. 17).

Günümüz elektronik iletişim teknolojileri tipik olarak elektrik ve/veya mikroişlemci yetilerini kullanmakta, kullanıcılar arasında ve kullanıcıyla bilgi arasında etkileşime olanak tanımakta ya da bunu zorunlu kılmaktadır. Bu teknolojilerin ortak özellikleri, bilginin toplanmasında, saklanmasında, işlenmesinde ve aktarımında başat bir rol oynamalarıdır (Timisi, 2003, ss. 80-81). Elektronik iletişim teknolojileri, herhangi bir iletişim gereksiniminde birçok görevi aynı anda görme olanağı sağlamaktadır. Elektronik iletişim teknolojilerinin sağladığı böylesi bir olanakla, bilgi daha iyi ve doğru değerlendirilebilmektedir. Elektronik iletişimin sağladığı genel yararlar şöyle sıralanmaktadır (Chapeaux, 1996, s. 367, Tutar, Yılmaz ve Erdönmez, 2005, s. 134):

- Yüksek hızla bilgi iletmek ve almak,
- Etkileşim ve çabuk geribildirim olanağı sağlamak,
- Bir bilgiyi tam olarak ve tasarlandığı biçimde iletebilmek,
- Farklı ve dağınık yerlerdeki bilgiyi, insanlara aynı anda ve aynı biçimde gönderebilmektir.

Yeni bilgi iletişimsel alandaki büyük değişim Lazar’a (2009, s. 89) göre, “bilgi işleme görsel-işitsel araçların bir araya getirilmesinin sonucunda büsbütün karmaşık bir hâl almıştır. Bu yeni iletişim teknolojisi, üretim, işleme, düzenleme gibi bilgilenme sürecinin tüm düzeylerinin alt üst olmasına ön ayak olmuştur. Eski iletişim teknolojisi, birkaç kişinin çok geniş bir kitleye tek anlamlı değişik mesajlar gönderdiği bir süreci içeriyordu. Bu yeni teknolojide artık kitle sınırlandırılmış değildir. Uydu, magnetoscop, kablo v.s. ile insan iletişimi evrensel bir boyut kazanmıştır”. Dolayısıyla elektronik iletişim, toplumsal anlamda yalnızca sözcüğün tüm varlığını etkileyen güçlü bir uyarıcı değil ayrıca her türlü “elektrik gücü ve iletişim araçlarının tamamı için gerçekte söz konusu olduğu gibi, merkezsizleşen, çoğulcu bir güç” (McLuhan, 2011, s. 356) bileşiminin de dinamizmi olmuştur.

“İletişim sosyolojisine göre kitle iletişim araçlarının belirleyici özelliği, teknik araçlar kullanılarak, zaman ve uzay içinde ve büyük sayılarda tekrarlanabilen mesajların büyük izleyici topluluklarına iletilmesidir. Tek bir alıcı veya küçük yüz yüze iletişim araçlarının

tersine, kitle iletişiminin izleyicisinin çoğunluğu birbirini hiç görmez veya duymaz” (Geray, 2003, s. 17). İletişim sosyoloğu Everett M. Rogers, yeni iletişim teknolojilerinin en belirgin özelliklerini üç başlık altında toplamaktadır (Akıncı-Vural, 2006, s. 8):

- *Etkileşim*: Bu özellik yeni iletişim teknolojilerinin klasik iletişim araçlarının tek yönlü işleyişine karşı en önemli avantajı oluşturmaktadır.
- *Kitlesizleştirme*: Tek tek bireylere özel bilgiler iletme ya da alma biçiminde bilgi değişimi sağlanmaktadır.
- *Asenkronlaşma*: Yeni iletişim teknolojilerini kullananlar iletişimi istedikleri zaman başlatabilmekte, dondurabilmekte ya da sonlandırabilmektedir.

Kısacası, elektronik iletişimin her yeni teknolojik araçsallığı ile birlikte kişi(ler)/toplum(lar) dünya üzerindeki her türlü bilgiye hızla ve etkin bir biçimde erişebilir, o bilgiyi işleyebilir, depolayabilir, düzenleyebilir, yeniden iletir durumdadır. Elektronik iletişim teknolojileri geçmiş zamanın eski tekelleşen iletişimini bir bakıma özgürlüğe kavuşturmuştur denilebilir. Artık, eşzamanlı iletişim kurulmakta ve süreçte tarafların eş türden karşılıklı etki ve katkılarının tümünün yansıdığı etkileşim bulunmaktadır. Bilgi iletişimsel serüvende, birçok şeyin hem kendisinin bağlı olduğu, hem de kendisine bağlı olan karşılıklı etkiler bütünlüğü içerisinde yürütülmesi, başlangıç ile sonucun birbirinden ayrı değil, sıkı sıkıya birbirine bağlı olması ve aynı zamanda birbiriyle yer değiştirmesi önemli bir yeniliktir ve yetkinliktir. Ayrıca elektronik iletişim teknolojileri, büyük kitle(ler) içerisinde her bireye özel bilgi iletimi yapılabilecek kadar kitleyi/kütleyi bölebilmeye ve/veya yeniden örgütleyebilme gücüne sahiptir. Olumlu bir güç olarak özgürleştirici kuvveti göz önünde bulundurulursa, bireysel özgürlük için de olağanüstü bir dürtü sağlamaktadır. Unutmamak gerekir ki her yapısallık/topluluk özgürleştirici bir gücün kucağında gerçekleşmektedir. Özellikle, elektronik iletişim teknolojileri her birey için uygun zamanda (aynı zamanda olma ya da zaman uyumsuz olma) bir biçimde bilgi iletme ve alma yeteneğine de sahiptir. Böylece uzamdan sonra zamanın da iletişim üzerindeki tutuculuğu/bağlayıcılığı da aşılabilmektedir denilebilir.

Bilginin Etkileşimli Akışı

Bilginin etkileşimli akışı ve eşzamanlı hareketi elektronik koşullar altında en önemli yapı olarak bulunmaktadır. Bilgi “her şeyin, her parçacığın, her güç alanının, hatta bizzat uzay-zaman sürekliliğinin kaynağıdır” (Gleick, 2014, s. 15). Bilginin kapsamında, bazen gelişme olarak algılanan bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim yavaş olmakla birlikte kesinlikle teknolojik alanla gerçekleşmektedir. Elektronikleşme ile birlikte bilgidaki değişimin ve dünya hakkındaki bilgilere erişimin çok daha hızlı olduğu öngörülmektedir (Goody, 2013, s. 192). Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nde (MIT) 1985’te kurulan medya laboratuvarının yöneticisi Nicholas Negroponte’ye göre, elektronik iletişim ortamı, giderek dijital verilerin/bilgilerin aktığı bir nehre dönüşecektir. Dileyen dilediği zaman, dilediği yerden, dilediği bilgiye ulaşma olanağına kavuşacaktır (Kara, 2005, s. 118).

Elektronik bilgi ortamı insanlardan bağlılık ve katılım beklemektedir. Kaçınılmaz olarak herkes bu ortamın bir sorumlusu ve paydaşı sayılmaktadır (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 24). Etkileşim, elektronik bilgi ortamının değerli bir olgusudur. Özellikle elektronik iletişim teknolojileri, bir orman yangını gibi tüm dünyaya yayılmayı başarıyor oldukça etkileşim de artmaktadır (Karahasan, 2012, s. 46). Elektronik bilgi ortamında etkileşim şunu söylemektedir: “Pasif durmayın. Artık bu mecralar eskiden olduğu gibi değil. Sözüünüzü söyleyip geri çekilmeyin. İnsanlara konuşacakları, tartışacakları bir şeyler söyleyin. Onları da konuşurun. Konuşmalarını sağlayacak içerikler geliştirin. Sorularına cevap verin. Onlara fayda sağlayacak içerikler sunun. Uzmanlığınızı paylaşın” (Sevinç, 2012, s. 87). Bir anlamda

bireylerin birbirleriyle iletişime geçmeleri, onların bilgili ve açık fikirli olarak dinamik bir platform içerisinde var olmaları “elbette ki, elektronik bileşenlerin ve bilgisayarların olağanüstü ilerlemelerine dayanmaktadır” (Vasseur, 1993, s. 14) denilebilir.

Kuşkusuz “elektronik devreler insanları birbirleriyle derinlemesine kaynaştırıyor. Bilgi, tepemizden aşağıya ansızın ve sürekli olarak yağıyor. Biz bilgi edinmeye devam ederken, yeni bilgi eskisinin yerini hızla almayı sürdürüyor. Elektronik yapıları dünyamız bizi veri sınıflandırmasından örüntü tanımaya zorluyor. Anlık iletişim, çevre ve deneyim faktörlerinin hepsinin bir arada ve aktif bir etkileşim hâlinde var olmasını sağladığı için, bizim adım adım ilerlememiz artık mümkün değildir” (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 63). Elektronik iletişim teknolojilerinin sağladığı en önemli avantaj, iletişim kurabilme ve bilgi kaynaklarına erişme kolaylığıdır. Microsoft firmasının kurucusu Bill Gates’in olduğu öne sürülen ancak tüm bilişim uzmanlarının da kullandıkları ‘information at your fingertips’ (parmaklarınızın ucundaki bilgi) vurgusu gitgide daha yetkinleştirilmiş erişim kanalları, daha güçlü ağlar, daha zengin bilgi kaynakları ve daha kolay iletişim ile iyi bilgiye kısa sürede erişimi öne çıkarmaktadır (Vasseur, 1993, s. 28). “Tarihte hiçbir zaman bu kadar farklı yerlerdeki bu kadar çok insan böylesine büyük bir gücü parmaklarının ucunda görmedi. Buna tarihimizdeki ilk teknolojik devrim demek mümkün değilse de, hemen herkese araçlara gerek duymadan gerçek zamanlı içeriği sahiplenme, geliştirme ve dağıtma olanağı veren ilk devrim olduğu açık” (Schmidt ve Cohen, 2014, s. 12). Üstelik sürecin temel yapı taşları daha yeni atılmaktadır. Özde, elektronik iletişim teknolojileri sayesinde daha yüksek düzeyde kişiselleşmiş bilgi akışı gerçekleşmektedir. Bu şekilde bilgi erişim daha esnek hâle gelmiştir. Bireyler bilgilerin üretimi ve içeriği üzerinde daha fazla kontrol olanağına sahiptirler (Akıncı-Vural, 2006, s. 12).

Günümüzde bilginin etkileşimli akışında bilgiler tamamen 0 ve 1 değerlerinden oluşarak ilerlemektedir. 0 kapalı devreyi ifade ederken, 1 açık devreyi ifade etmektedir. Kapalı ya da açık, evet ya da hayır, doğru ya da yanlış gibi ikili sayı sisteminin mantık devresi, gerçekleşen bilgisayar devriminin özünü taşımaktadır (Gleick, 2014, s. 158). Artık “her türlü bilgi, ses, yazı, görüntü, hareketli obje vs. bilgisayar ağları tarafından iletilmektedir. Dolayısıyla, büyük miktarlarda bilgi son derece hızlı, ucuz ve güvenilir bir şekilde alıcılara ulaşmaktadır” (Akıncı-Vural, 2006, s. 20). Özde, bilginin etkileşimli akışı dijitalleşmenin çarpıcı bir örneğidir. “Kökenleri 19. yüzyıl matematiğine uzanan dijitalleştirme ya da sayısallaştırma, bilgisayarlarla başlayan, sürmekte olan ve bitmemiş bir süreçtir. Bu süreç, 1970’li yıllar boyunca bilgisayarlar ile telekomünikasyon arasındaki kusursuz birliktelik” (Briggs ve Burke, 2011, s. 297) diye nitelendirilmektedir. Dijitalleştirme bilginin etkileşimli akışına “yeni bir ortak zemin sağlamaktadır, bilginin bütünlüğü-birliği-bilinirliği için yarı matematiksel denklik sunmaktadır” (Lanham, 1993, s. 11). Bir bakıma dijitalleşme, sözcüğün/bilginin teknolojikleşmesine içkin metamorfoz-başkalaşım anlamı taşımaktadır. Geleceğin bilgisel iletişim olanaklarının ilerlemesi için bu oldukça önemli bir yükseliştir (Harris, Harris ve Hannah, 1998, s. 49).

“Dijitalleştirmenin kolaylıkları oldukça çoktur. Bunlar, bilginin iletimiyle olduğu kadar bilgi işleme de ilgilidir” (Vasseur, 1993, s. 12). Bu sistemin yeni bir iletişim sistemi olduğu düşünülebilir ama aynı zamanda da eski sistemin yeni bir kullanım olanağını geri getirmektedir. Bu yeni teknolojik buluş, etkileşimin doğasına yerleşmiştir (Lazar, 2009, s. 89). Briggs ve Burke’ün (2011, s. 331) aktardığına göre dijitalleştirme ile her şeyin her şeye bağlanabileceği bir uzay yaratmasından ötürü Berners-Lee, Time dergisi tarafından, 1993 yılında ‘neredeyse Gutenbergci’ diye tanımlanarak kendisine büyük övgüde bulunulmuştur. Berners-Lee dijitalleşmenin de yardımıyla bilgisayarının belleğindeki yüklü bütün bilgilere her yerden ve herkesin bağlanacağını varsayarak yalnızca seçkinlerin kullanabildiği güçlü bir iletişim sistemine el atıp onu bir kitle aracına dönüştürmüştür. Abbate’ye (2011, s. 477) göre, Berners-Lee’nin dünya çapında bir bilgi ağı oluşturması, erişilmesi kolay bir insanlık bilgisi havuzu yaratacaktır.

“İnternet insanoğlunun tam anlamıyla anlamadan inşa ettiği az sayıdaki şeyden biridir. Elektronik enformasyon iletim aracı olarak başlayan olay -oda boyutundaki bir bilgisayar ile yine oda boyutundaki başka bir bilgisayar arasında iletim- her yerde bulunan, insan enerjisinin sonsuz ölçüde çok yönlü bir çıkış kanalı ve kendini ifade aracına dönüşmüştür” (Schmidt ve Cohen, 2014, s. 11). İnternet, bilginin etkileşimli akışıyla her saniye gittikçe büyüyüp karmaşıklaşarak sürekli değişim-gelişim hâindedir. Finneran’a (1998, s. 30) göre “internet üzerinden bilginin paylaşımı son dönemlerde oldukça işlerlik kazanmıştır. Bilgisel gelişimin öyküsü kendi içerisinde eşit öneme sahip olmayan süreçler taşıyabilmektedir ancak belirtmek gerekir ki internet oldukça büyük bir öneme sahiptir”. Özellikle web teknolojisinin son evreleri “düşünsel ve teknolojik temeller üzerine inşa edilmiş olan, kullanıcı tarafından yaratılmış içeriğin oluşmasına ve paylaşılmasına imkân sağlayan internet tabanlı uygulamadır” (Açıkel ve Çelikel, 2012, s. 43). Kısaca belirtmek gerekirse “internet tarihini, ana çizgilerle Web 1.0, Web 2.0 ve Web 3.0 olarak üç temel evreye ayırmak mümkündür. İzle, katıl/paylaş, bütünleş sözcükleriyle ifade edilebilecek bu üç dönem süresince kullanıcılar giderek pasif izleyicilerden aktif katılımcılara dönüştüler” (Karahasan, 2012, s. 60). Elektronik iletişimdeki bilginin akışında etkileşim kavramının egemen olması “kullanıcının, ortamın içeriğini değiştirebilme özelliğine sahip olması durumu şeklindedir. Böylece geleneksel ortamlardaki izleyici, aktif bir rol üstlenerek kullanıcı hâline dönüşür” (Dilmen ve Öğüt, 2006, s. 20). Etkileşim, kullanıcılar arasındaki bilgisel iletişim faaliyetini açıklamak için kullanılan yaşamsal ve içsel bir temadır, denilebilir.

Bilginin etkileşimli akışı esnek bir nitelikte olup, “bir kişinin mülkiyetinde değildir ve yukarıdan değil, aşağıdan büyüyen bir iletişim kompleksi” (Briggs ve Burke, 2011, s. 329) olarak gerçekleşmektedir. Lanham’a (1993, s. 19) göre “elektronik bilgi mülkiyete karşı görünmektedir”. Elektronik bilgi ortamı “söz konusu olduğunda artık farklı bir izleyiciyle yayıncıdan söz eder duruma gelebiliyorsunuz. Herkes istediği şekilde aynı anda hem okur hem yazar olabiliyor” (Atabek, 2005, s. 78). Bilginin etkileşimli akışının en önemli özelliği, iyiliği, yaratılan “ağ iletişimi, erişim kolaylığı ve bilginin kıt bir meta olmaktan çıkmasını” (Bennett, 2001, s. 256) sağlayarak yazınsal çalışmanın dünyada özgürce dolaşımına yeni bir anlayış kazandırmasıdır. Bilgi, uzamsal/mekânsal eşitliğin içerisinde fiziksel varlıklardan bağımsız ve daha hızlı hareket etmektedir (Carey, 2011, s. 229). Unutmamak gerekir ki hareket için enerji gerekmektedir. Enerji ne kadar çok olursa bilginin etkileşimli akışı o kadar hızlı hareket etmektedir. Yapılanlar, gerçekleştirilenler bir anlamda bilginin etkileşimli akışının somutlanmasıdır.

Bilgi İletişimselliğin Yeni Dünyası

Bilindiği gibi yeni kavramı, oluş veya çıkışından beri çok zaman geçmemiş olan, en son edinilen ve/veya daha öncekilerden farklı olan (TDK, 2015) sözcük anlamını taşımaktadır. Yeniliğin kurumsallaşması çağı denilen günümüzde, teknoloji, toplumlar, zihniyetler ve uygulamalar hızla değişmektedir (Burke, 2013, s. 278). Bilgi iletişimselliğin olumlanması ve yakınsanması kapsamında teknoloji, teorik ve pratik perspektifin daha sağlıklı ve süratli yapılabilmesi için sürekli bir gelişim içerisinde. Özde, bilginin iletişimini sağlayan araçların/ortamların temel çalışma gereksiniminin elektrik olmasından ötürü de bu gelişim süreci elektronikleşme kapsamında değerlendirilmektedir. Bu sebeptendir ki günümüze uyarlanan/dönüştürülen her olgu, elektronik kelimesi ile birlikte anılmaktadır (Dilmen ve Öğüt, 2006, s. 19). Dolayısıyla bu araştırmadaki yeni vurgusu, aslında bilgi iletişimselliğin yaşamsal akışı içerisinde biçimlenen duruma anlam yüklemekle birlikte, oradan çıkarsananlarla dönüşümü de içinde barındıran bir süreç/duyuş birliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda bilgi iletişimselliğin yeni dünyası, esas olarak bilgi değeri olan bir iletinin/bilginin

zaman ve uzam içerisinde taşınarak, iletişimin gerçekleştirilmesi için kullanılan nesnenin ve/veya aracın dönüşüm süreci üzerinde durmaktadır. Yeni bilgi iletişimsellik olgusuyla birlikte yeni bilgisel iletişim ortamı da önemlidir.

Elektronik bilgi iletişimsel teknolojilerin yeni dünyasında birincil amaç, evrenin var olmasındaki iç doğasının saklısında duran yaşamın başlama ve buluşma noktalarından itibaren her çekim gücünün evrensel bağlam sürecini bir araya getirebilmektir. Bir diğer ifadeyle elektronik bilgi iletişimsel teknolojilerin yeni dünyasının temel gayesi, bilgi gerçekliğini, hem tetkikçi hem tetikleyici yol ve yöntemlerle eylemsellik izdüşümünde incelemektir.

Elektronik bilgi iletişimsel teknolojilerin yeni dünyasında, bilginin oranındaki hızlı artış, iletişim şekli ve biçimlerinde hızlanma, bilgiye erişimde, bilgiyi yaymada, zamanda ve uzamda sınırların yok oluşu, alıcı kontrollü bilginin toplumun tüm kesimlerinde dolaşımı, karşılıklı etkileşim olanağı ile etkileşim kapasitesinde yaşanan yüksek artış (Akıncı-Vural, 2006, s. 72) beliren temel özelliklerdir. Bu bağlamda bilgi iletişimsel olarak bildirmek/bilgilendirmek ağırlıklı olmakla birlikte karşılıklı etkileşime bağlı olarak çift yönlü iletişim olanağı bulunmaktadır.

Elektronik dönem, mekanik dönemin etkenliği ve etkiselliği ile hem çarpıcı bir biçimde benzeşmektedir hem de çarpıcı bir biçimde farklılaşmaktadır. Geleneksel mekanik dönem bilgi iletişimsel açıdan güçlü bir başlangıç oluşturmuştur ancak elektronik dönem, gerçekleştirilen bu başlangıcın belirli bir gelişme ve ilerleme içerisinde yenilenerek sözcükten -bilgiye ölçülemez derecede yaşamsallık kazanmasını sağlamıştır. Elektronik dönem sözcüğün varlığında ve/veya bilginin akışında, öz-bilinçli ve nitelikli olarak yeni yöntemlerle ve yönetimlerle değer yoğunlukları yaratmaktadır. Ayrıca, elektronik ortam, çözümleyici düşünceyi yansıtan, aynılıkları ve ayrılıkları çarpıştıran, katılıma açık ve dışa yönelik yeni arayüzler sunmaktadır. Günümüzün elektronik bilgi iletişimsel teknolojileri (Lanham, 1993, ss. 10-11), etkileşimli sistemlerin odağında, canlı-cansız varlıkların katılım ortaklığında, aynı-ayrı birleşim olanağında, özel-genel bireyleri ve toplumları biçimlendirmektedir. Bir diğer anlamda elektronik bilgi iletişimsel teknolojiler, bilginin yanı sıra iletişimin toplumsal olarak kurulu biçimlerini de aktaran araçlar olduğuna göre, bunların ana işlevleri toplumun genelinde meydana gelen değişimlere (ki bu değişimleri de kendileri belirler) eşlik etmektedir (Barbier ve Lavenir, 2001, s. 13).

“McLuhan, yalnız araştırmacıların değil, medya emekçilerinin, iş dünyası önderlerinin ve kültürlü okur kitlesinin ilgisini de, vecizemsi ya da kehanetimsi sözlerinin büyüyle çekmiştir. Sözlerinin anlamı kimi okura biraz yalın gelse de, çoğu kez derindir. Sondaj dediği bu sözleri lineer (yani çözümleyici) diyebileceğimiz bir biçimde açıklama zahmetine girmeden ardı ardına sıralar. Baş vecizesi ‘iletişim aracı iletinin kendisidir’ [medya mesajdır], sözlü kültürden çıktıktan sonra yazı ve matbaadan geçerek elektronik iletişime varmanın önemini fark ettiğinin kanıtıdır” (Ong, 2012, s. 44). Bu bağlamda “iletişim araçlarının etrafımızdaki dünya üzerinde çok güçlü bir etkisi olduğuna, bunların tarafsız bilgi taşıyıcıları olmaktan çok içeriklerini derinlemesine etkileyen özsel eğilimler, etkiler taşıdıklarına” (Crowley ve Heyer, 2011, s. 304) dikkat çekilmektedir. Barbier ve Lavenir’e (2001, s. 302) göre “en kayda değer sonuç mesajın içeriğinin öneminin olmayışıdır: anlamı üreten, içeriğe vasıtalık eden teknolojidir”. Bir başka deyişle “egemen bir iletişim aracının temel nitelikleri, bize hem nasıl düşünmemizi hem de bildirişimi nasıl düzenlememiz gerektiğini söyleyebilir” (Bourse ve Yücel, 2012, s. 107). Elektronik bilgi iletişimsel teknolojilerde kavranması gerekli olan asıl konu artık giderek bilgi iletişimsel yaklaşımın içeriğinden öte kullanılan teknolojinin doğasının etkileyciliğidir. Elektronik bilgi iletişimsel teknolojiler, farkına varılsın varılmasın herkesi birbirine bağlamakta, bilgi birikimini artırmakta ve bilmeyi daha aktif kılmaktadır. Şüphesiz, “elektrik devresi, zaman ve mekân rejimini devirmeyi başararak” (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 16) ve “öyle ki, küresel ölçekte diyalogu baştan oluşturarak” (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 16)

elektronik bilgi platformunun gelişmesini ve gelişmesini sağlamaktadır. Bir anlamda bu demek oluyor ki bilginin küreselleşeceği de kesindir (Burke, 2013, s. 302).

Her teknoloji, yeni ortam/araç yaratma eğilimine sahiptir ancak unutmamak gerekir ki teknolojik çabalar ve çalışmalar, insanları içinde barındıran edilgin oluşumlar-durumlar değil, gerek insanları gerek başka teknolojileri yeniden biçimlendiren etkin süreçlerdir. Bir diğer söylemle elektronik teknolojiler “dünya genelinde bireyleri ve organizasyonları birbirine bağlayan sadece iletişim değil, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutları olan araçlardır” (Koçak, 2011, s. 13). Dolayısıyla elektronik bilgi iletişimsel teknolojiler, yaşamı, sahip olduğu aksiyon yetisinden reaksiyon yetkisine evirmiş durumda bulunmaktadır.

Elektronik bilgi iletişimsel alan, yepyeni bir ‘aynı an’ dalık dünyasıdır. Mekânın olmadığı ve zamanın durduğu/donduğu bu dünyanın bir diğer adı ise küresel köy olarak ifade edilmektedir (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 63). Küresel köy veya diğer ifadeyle elektronik çağ olarak nitelendirilen yeni bir toplumsal yapı müjdesi, elektrik ve telekomünikasyonun yardımıyla bilincin teknolojik olarak simülasyonu sonucu bilme sürecinin kolektif olarak tüm insanlığa ulaşmasını savunmaktadır. “Depolanmış enformasyona erişmenin en açık ve yaygın biçimi, insan belleğidir” (Burke, 2013, s. 121). İnsanın/insanlığın bütün işi, değeri yaratacak olan bilgi hareketliliği sonucu, öğrenmek, bilmek ve serbestçe erişebildiği bilgiyi toplamak olmaktadır (Geray, 2003, s. 120). Geçmişe gömülen sözlü kültürün en ünlü sözcüsü olan Marshall McLuhan, modernite yanlısı bir argüman doğrultusunda “yeni elektrik çağını yeniliğinden ötürü değil, insan yaratıcılığının köklerine geri dönüş olarak yüceltti. Onu eski sözelliğin canlanması olarak yorumladı. En yeni enformasyon teknolojilerinden biri olan teybi metafor olarak kullanarak, bu yüzyılda şimdi kaseti geri sarıyoruz diye ilan etti” (Gleick, 2014, s. 49).

İnsanlar arasındaki ilişkileri, onların düşünsel etkinliğini ve dünya algılamalarını dönüştürdüğü için, elektronik bilgi iletişimsel teknolojilerin toplumların dönüşümü üzerinde doğrudan sonuçları bulunmaktadır ve toplumlar egemen araca göre sınıflandırılabilir (Barbier ve Lavenir, 2001, s. 302). Bu bağlamda her şey ortalıkta ve her şey kendi ortaklığında bulunarak kitleyi/kütleyi oluşturmaktadır. Gözden kaçırmamak gerekir ki “baskı teknolojisi kamuyu yarattı, elektrik teknolojisi ise kitleyi. Kamu, farklı ve sabit bakış açılarıyla etrafta dolaşan, birbirinden ayrı bireylerden oluşuyor. Yeni teknoloji, bizi bu bölük pörçük görüşü ve bu hâlin konforunu bırakmaya zorluyor” (McLuhan ve Fiore, 2012, s. 63). Dolayısıyla kitle iletişim endüstrisinde, iletişimin alıcısına sunulacak olan bilginin geliştirilmesi en önemli konu olma özelliğini sürdürmektedir. Teknolojiler bilginin aracısı, ortamı olma niteliği ile teknik gelişmeleriyle ne kadar dikkat çekici bir özelliğe sahip olurlarsa, iletişimin alıcısına gönderilecek bilginin erişilmesi/iletilmesi için geliştirilen tekniğin de o derecede önem taşıdığı iyi bilinmektedir (Ketenci ve Bilgili, 2006, s. 76). Özde, elektriksel iletişimle birlikte bu etkinin doğduğu ve yaşanmakta olduğu gerçeği bilginin varlığına ve iletimine dayanmaktadır.

Bilgi dikey ve düşey düzlemde giderek yükselmektedir. Bilginin başka bir bilgiyle olan teması yine yeniden bilgiye artımlı bir hâl sağlamaktadır. Elektronik bilgi iletişimsel ortamın aktif ve dinamik süreci, her bireyi, her zaman, her yerde ve her bilgiyle kapsamı ve kullanıcı/katılımcısı yapmayı başarması açısından oldukça önemsenmelidir. Bu başarımın sonucudur ki elektronik bilgi iletişimsel alanlar, giderek dijital bilgilerin aktığı bir nehre dönüşmektedir. Bu durum dünya “elektronik bir beyne dönüşmüştür” (McLuhan, 2001, s. 49) öngörüsünü de giderek güçlendirmektedir. Elbette “beyni var eden, bilginin miktarı değildir. Hatta bilginin dağılımı da değil. Karşılıklı bağlantılıdır” (Gleick, 2014, s. 370). Bağlantılılığın yaygınlaşması, güç kazanmanın en yaygın ve belki de en derin örneğidir. Dijital güç kazanma bazıları için hayatlarında ilk kez tattıkları, seslerini duyurma, topluma katılma ve değer bulma olanağı veren bir deneyim olmaktadır (Schmidt ve Cohen, 2014, s. 15).

Kısacası elektronik bilgi iletişimsel teknolojinin, yeni bir işleyiş biçimi benimsediğini belirtmek gerekir: Elektrik, bilgi iletişimsel teknolojinin ölçeğini değiştirir, “daha önce görülmemiş bir süreklilik, bir hız, bir bolluk ve bir kapsam verip derinleştirir. Zamanı ve uzamı ortadan kaldıran elektriğin egemenliğinde, bilgi birden bire herkesçe evrensel bir biçimde erişilebilir duruma gelir. Etkileri hemen kendini duyumsatır: Elektronik iletişim, sözlü çağa ve kabile öznesine özgü kişisel katılım koşullarını içerir. Özne tipografik çağın akılcı ve mesafeli bireyi değildir artık. Kabile çağının öznesine daha çok benzer, onun gibi başkalarıyla ve çevreyle derin bir kişiler arası etkileşim açlığı çeker” (Bourse ve Yücel, 2012, ss. 108-109). Yiyecek toplayan insan, bilgi toplayan insan olarak bambaşka bir şekilde yeniden ortaya çıkmaktadır. Bu rolüyle elektronik insan, göçebelikte Paleolitik atalarından pek de geri kalmaz konumdadır (Gleick, 2014, s. 13).

Gelecekte elektriğin girmediği yer kalmayacağı gibi elektronik bilgi iletişimsel teknolojinin de kullanılmadığı yer olmayacaktır (Schmidt ve Cohen, 2014, s. 278). Elektronik bilgi iletişimsel teknolojilerin gelişimi de bunu kanıtlamaktadır, atmosferin/ekonomünün tümünden yeniden düzenlenmesi ve/veya biçimlenmesi, temel bilgi iletişimsel kapsamda işlerlik göstermektedir. Balle ve Eymery’e (1995, s. 88) göre “birileri bu evrimde, evrensel iletişimin ortaya çıkışını, en sonunda her isteyen istediği kişiye veya istediği şeye, istediği zamanda ve herhangi bir şekilde ulaşabileceği günün geldiğini görmektedir”. Bu durum elektriğin sağladığı, bilginin kullanıldığı ve iletişimin arttığı geçmişten bugüne gelen serüvenin yaşamsallık kazanmasıdır.

Sonuç

Bilgi iletişimsel açıdan sözcüğün teknolojikleşmesi eşi benzeri görülmedik bir hızda gerçekleşmektedir. Bu süreçte sözcük, evrenin en derininden doğup, en yeni zamanında büyümeye devam etmektedir. Sözcükler, insanların, bilginin, iletişimin ve teknolojinin başlangıcı ve sonucu olmaktadır. Bir anlamda sözcük, kendisini dokulaştıran her şeyle biçimlenmekte ve/veya kendisine dokunan her şeyi biçimlendirmektedir. Özel yetenekle ortaya konulan her yaratım, sözcüğün dipnotu olmaya devam etmektedir.

Sözcüğün teknolojikleşmesi, sözden bilgiye uzanan her aracın/ortamın üzerinde durmaktadır. Aynı zamanda sözcüğün teknolojikleşme gücü, bilgi yaratma eğilimini de ortaya koymaktadır. Sözcüğün teknolojikleşme süreci, bilgi iletişimsel boyutta her değişimin ve gelişimin yeni bir anlam kazanması demektir. Özde, sözcüğün teknolojikleşmesindeki her ilerleme bilginin yaşadığı coğrafyaların sınırları/tanımı üzerinde yeniden değerlendirmeyi gerekli kılan geniş bir bakış açısını da beraberinde getirmektedir. Dönemi ve ortamı ne olursa olsun aslında görülmektedir ki temel gerçek sözcükle başlayan, yazıyla gelişen ve bilgiyle yaşayan bir bütünleşmeye dayanmaktadır. Elektronik sözcük, fosilleşmiş tema ve ortamın durağan bir şekildeki geleneğin kabulünün ötesinde bilgi iletişimsel yaklaşımda sözcüğün, elektrik ile estetik ve/veya elektronik ile organik bir biçimdeki geleceğe erimini öngörmektedir.

Kuşkusuz insan bilgisi, zaman içinde oluşmakta ve mekân içerisinden çıkmakta olduğu için öykü çizgisinde uzun bir tarih ve geniş bir atlas bulunmaktadır. Özde, sözcüklerin temelde sözlü olduğu ve bundan ötürü de güçlü kabul edildiklerini unutmamak gerekir ancak yazı, insan bilgisinin bilinçsizce kayboluvermesini engellemeye yönelik içselleşmiş bir bellek yüzüdür. Yazı, bilginin aktarımında ve bilgi düzeyinin yükseltilmesinde önemli rol oynamaktadır. Her ne kadar sözcükler, matbaa ile birlikte düz bir yüzey alanında yaşam alanı bulsa da eylemsizlikten ötürü canlılıklarını koruyamadıkları söylenebilir. Elbette matbaa, kendisinden önceki diğer yazınsal olanakların çok ilerisinde bilgiye geniş mekân olanağı sağlamakta ve bilgiyi aktarılabilir kılmaktadır.

Elektronik ortamlar ve onun ürünü olan elektronik kaynaklar ise, bilgilerin ve düşüncelerin taşıyıcı araçları olarak yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu bağlamda elektronik sözcük, sahip olduğu enerji ve ışık sayesinde hemen hemen tüm bilgi iletişimsel aktiviteyi genelleştirmekte, genişletmektedir. Bilgi, bu bağlamda oluşan ve çok geniş kapsama alanı bulunan elektronik sistemin içeriğine katılabilecek herkesin erişebileceği bir hâl almaktadır. Dolayısıyla günümüz bilgi iletişimsel yaklaşımların aktiviteleri, elektronun itici gücüyle de herhangi bir yerde ve zamanda senkronik olarak gerçekleştirilebilmektedir. Her şey daha hızlı ve daha uzak mesafelerde dolaşıma girerek çift yönlü bir etkide bulunmaktadır. Bu durum teknolojik platformda yaşadığımız en önemli ve verimli gelişmelerin bir sonucudur.

Şüphesiz şunu vurgulamak gerekir ki özellikle telgrafın icadından sonra mesajların/bilgilerin gönderilmesi sözcüğün elektronikleşme anlamında birinci devrimdir. Böylelikle elektronik sözcük kapsamında bilgi mesaj – mesaj bilgi olarak değerlendirilebilir düzeye gelmiştir. Giderek bilginin dijital biçimde işlenmesi ve yaygınlaşması büyük bilgi sistemlerini doğurdu ve geliştirdi. Sözcüğün teknolojikleşmesine yönelik her yeni teknolojiyle bilgi iletişimsel süreç, zamanın ve uzamın yokluğunda bilgisel düzeyde katılabilirlik ve kolektiflik sağlayarak genel bellek/bilinç/bilgi genişlemesi yarattı. Bilgi iletişimsel yaklaşım kapsamında elektronik sözcük, bilginin genişleme ifadesi ve aracı oldu.

“Evren bir bilgisayar olsaydı eğer, belleğine erişmek için hâlâ çırpınıyor olurduk. Bir kütüphane olsaydı, rafsız bir kütüphane olurdu. Dünyadaki tüm sesler atmosfere dağılırken, tek bir sözcük bile belirli bir atom kümesine ilişmiş hâlde kalmıyor. Sözcükler herhangi bir yerde ve her yerde”dir (Gleick, 2014, s. 337). Sonuç olarak, sözcüğün teknolojikleşmesinde elektronik sözcük, bilginin bilenden ayrıldığı ve bilginin biçimsel bir iletiminin ötesinde, belleği/bilinci/bilgiyi somutluğun gereksiz yavaşlatıcı etkilerinden kurtaran, soyut düzeyde ve düzlemde belleği/bilince/bilgiye hız katan bir eylemdir.

Kaynakça

- Abbate, J. (2011). İnternetin popülerleşmesi. (B. Ersöz, Çev.). D. Crowley ve P. Heyer (Yay. Haz.). *İletişim tarihi: teknoloji - kültür - toplum* içinde (ss. 472-479). (2. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Açıknel, E. ve Çelikel, M. (2012). *Dijitaloloji: yeni nesil pazarlama ve satış*. İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Akıncı-Vural, Z. B. (2006). *Dijital platform ve iletişim*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Alkan, N. (2015). *Anadolu'nun ilk kütüphaneleri*. Erişim Adresi: <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ALKAN-Nazlı-ANADOLU'NUN-İLK-KÜTÜPHANELERİ.pdf>
- Andaç, F. (1997). *Söz uçar yazı kalır*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Asaf, Ö. (2011). *Çiçek senfonisi: toplu şiirleri*. (6. bs.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Atabek, Ü. (2005). İletişim teknolojileri ve yerel medya için olanaklar. S. Alankuş (Derl.). *Yeni iletişim teknolojileri ve medya* içinde (ss. 61-90). (2. bs.). İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Balle, F. ve Eymery, G. (1995). *Yeni medyalar*. (M. S. Şakiroğlu, Çev.). (2. bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Barbier, F. ve Lavenir, C. B. (2001). *Diderot'tan internete medya tarihi*. (K. Eksen, Çev.). İstanbul: Okuyan Yayın.
- Baysal, J. (1992). *Kitap ve kütüphane tarihi'ne giriş*. (2. bs.) İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Bennett, S. (2001). The golden age of libraries. *The Journal of Academic Librarianship*, 27 (4), 256-259.
- Bıçakçı, İ. (2000). *İletişim ve halkla ilişkiler*. (3. bs.). Ankara: MediaCat Kitapları.
- Bourse, M. ve Yücel, H. (2012). *İletişim bilimlerinin serüveni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Briggs, A. ve Burke, P. (2011). *Medyanın toplumsal tarihi: Gutenberg'den İnternet'e*. (Ü. H. Yolsal ve E. Uzun, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Burke, P. (2013). *Bilginin toplumsal tarihi II: Encyclopedie'den Wikipedia'ya*. (M. Tunçay, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Carey, J. W. (2011). Zaman, mekân ve telgraf. (B. Ersöz, Çev.). D. Crowley ve P. Heyer (Yay. Haz.). *İletişim tarihi: teknoloji - kültür - toplum içinde* (ss. 228-235). (2. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Chapeaux, J. E. (1996). *Organizational behavior*. New York: West Publishing Company.
- Clanchy, M. T. (1979). *From memory to written record: England, 1066-1307*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press.
- Crowley, D. ve Heyer, P. (2011). *İletişim tarihi: teknoloji - kültür - toplum*. (B. Ersöz, Çev.). (2. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Deutscher, G. (2013). *Dilin aynasından: kelimeler dünyamızı nasıl renklendirir?*. (C. Yardımcı, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Dilmen, N. E. ve Öğüt, S. (2006). Yeni iletişim ortamları ve etkileşime iletişimsel bilişim yaklaşımı. E. Akyazı, N. E. Dilmen ve T. Kara. (Edi.). *Yeni iletişim ortamları ve etkileşim uluslararası konferansı 1-3 Kasım 2006, İstanbul içinde* (ss. 17-22). İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Eisenstein, E. L. (1980). *The printing press as an agent of change: communications and cultural transformations in early-modern Europe, volumes I and II*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eisenstein, E. L. (2005). *The printing revolution in early modern Europe*. (2nd. ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Erdoğan, İ. (2005). *İletişimi anlamak*. (2. bs.). Ankara: Erk Yayınları.
- Eroğlu, F. (1995). *Davranış bilimleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Faulmann, C. (2009). *Yazı kitabı: tüm yerkürenin, tüm zamanların yazı göstergeleri ve alfabeleri*. (I. Arda, Çev.). (3. bs.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Finneran, K. (1998). The electronic word. *Issues in Science and Technology*, 15 (1), 30.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve teknoloji: uluslararası birikim düzeninde yeni medya politikaları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Gleick, J. (2014). *Enformasyon: bir tarih bir kuram bir tufan*. (Ü. Şensoy, Çev.). İstanbul: Optimist Yayınları.
- Goody, J. (2013). *Yazılı ve sözel arasındaki etkileşim: okur-yazarlık, aile, kültür ve devlet üzerine incelemeler*. (O. Bulut, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Harris, P. C., Harris, M. H. ve Hannah, S. A. (1998). Confronting Hypertext: exploring divergent responses to digital coursework. *The Internet and Higher Education*, 1 (1), 45-57.
- Havelock, E. (2011). Yunan mirası. (B. Ersöz, Çev.). D. Crowley ve P. Heyer (Yay. Haz.). *İletişim tarihi: teknoloji - kültür - toplum içinde* (ss. 91-98). (2. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Headrick, D. (2011). Optik telgraf. (B. Ersöz, Çev.). D. Crowley ve P. Heyer (Yay. Haz.). *İletişim tarihi: teknoloji - kültür - toplum içinde* (ss. 186-198). (2. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Illich, I. ve Sanders, B. (1988). *ABC: the alphabetization of the popular mind*. London: Marion Boyars Publishers.
- İnuğur, M. N. (1993). *Basın ve yayın tarihi*. (3. bs.). İstanbul: Der Yayınları.
- Jean, G. (2010). *Yazı insanlığın belleği*. (N. Başer, Çev.). (6. bs.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Jochum, U. (2004). The gnosis of media. *Library Quarterly*, 74 (1), 21-41
- Kara, H. (2005). Bilgisayar / internet teknolojisi ve değişen gazetecilik. S. Alankuş (Derl.). *Yeni iletişim teknolojileri ve medya içinde* (ss. 97-139). (2. bs.). İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Karahasan, F. (2012). *Taşlar yerinden oynarken: dijital pazarlamanın kuralları*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Ketenci, H. F. ve Bilgili, C. (2006). *Yongaların 10000 yıllık gizemli dansı: görsel iletişim ve grafik tasarımı*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Koçak, O. (2011). *Bilgi toplumu sürecinde çalışma yaşamı: dijital teknolojiler boyutuyla*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Köknel, Ö. (2013). *Şiddet dili*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Landow, G. P. (1995). Book reviews: The electronic word: democracy, technology, and the arts. *Computational Linguistics*, 21 (1), 116-119. Erişim Adresi: <http://www.aclweb.org/anthology/J95-1008>
- Lanham, R. A. (1993). *The electronic word: democracy, technology, and the arts*. Chicago: The University of Chicago.
- Lazar, J. (2009). *İletişim bilimi*. (C. Anık, Çev.). (2. bs.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Mazlum, F. S. (2006). *Masaüstü yayıncılık: tasarım ve basım teknolojilerine giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- McLuhan, M. (2001). *Gutenberg galaksisi: tipografik insanın oluşumu*. (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- McLuhan, M. (2011). Radyoyu anlamak. (B. Ersöz, Çev.). D. Crowley ve P. Heyer (Yay. Haz.). *İletişim tarihi: teknoloji - kültür - toplum içinde* (ss. 349-357). (2. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- McLuhan, M. ve Fiore, Q. (2012). *Medya mesajı, medya mesajıdır: McLuhan'ın izinde medyayı anlama kılavuzu*. (İ. Haydaroglu, Çev.). J. Agel (Yay. Haz.). İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Ong, W. J. (2011). Sözlülük, okuryazarlık ve çağdaş medya. (B. Ersöz, Çev.). D. Crowley ve P. Heyer (Yay. Haz.). *İletişim tarihi: teknoloji - kültür - toplum içinde* (ss. 107-116). (2. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ong, W. J. (2012). *Sözlü ve yazılı kültür: sözün teknolojileşmesi*. (S. P. Banon, Çev.). (6. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Özdemir, E. (2007). *Sözcük sözcük içinde*. (2. bs.). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Pollard, M. (1996). *Johann Gutenberg: tipografinin icadı ve matbaacılığın bilimdeki patlamaya yol açışının öyküsü*. (L. Onat, Çev.). Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat.
- Sandıkçioğlu, B., Onay, A., Özdiñç, F., Atabek, N., Kutlu, Ö. ve Özgün, Y. (2012). *Siyasal iletişim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Schmidt, E. ve Cohen, J. (2014). *Yeni dijital çağ: insanların, ulusların ve iş dünyasının geleceğini yeni baştan şekillendirmek*. (Ü. Şensoy, Çev.). İstanbul: Optimist Yayınları.
- Sevinç, S. S. (2012). *Pazarlama iletişiminde sosyal medya*. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Steinberg, S. H. (1959). *Five hundred years of printing*. London: Faber-Faber.
- Şakar, Ö. ve Küçükaslan, N. (2003). *Büro yönetimi ve iletişim teknikleri*. Ankara: Ekin Kitabevi.
- Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Törenli, N. (2005). *Yeni medya, yeni iletişim ortamı*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Tutar, H., Yılmaz, M. K. ve Erdönmez, C. (2005). *Genel ve teknik iletişim*. (3. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu. (2015). *Büyük Türkçe Sözlük*. Erişim Adresi: http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55efe5a72f68a2.76166950
- Türkoğlu, N. (2004). *İletişim bilimlerinden kültürel çalışmalara toplumsal iletişim: tanımlar, kavramlar, tartışmalar*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Uçar, T. F. (2004). *Görsel iletişim ve grafik tasarım*. (3. bs.). İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Vasseur, F. (1993). *Geleceğin medyaları*. (G. Üstün, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zillioğlu, M. (1993). *İletişim nedir?*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Zillioğlu, M. ve Yüksel, A. H. (2001). *İletişim bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.

Summary

Nowadays, it is known that information and communication are extremely important. The transmission and acquisition of information develop continuously. In every information communicative process, the word prominences. In this study, the word is examined from the technological point of view. This study emphasizes the importance of the word in terms of information and communication. In the transforming World there are transformation stages of the word, too. The stages of the transformation also impact information and communication. This study that examines the word, information and communication in detail, aims to describe technologization of the word. It is a joint product of the overlapping parts. In essence, the electronic word is a result of the processes and technologies that were supplied by each other.

The word has emerged the phenomena of information transmission and information retrieval. The electronic word improves in parallel with these phenomena. The electronic word is not only a tool for transmitting and retrieving information, but also an action technology. In this context, the basic requirement of this new technology is electricity. The electronic word represents a new phenomenon. Furthermore, the electronic word brings a new dynamism to information communication.

This transformation of the word actually means the interactive flow of information. The movement of information is independent of time and space. The technology used for this purpose is different from mechanical and/or conventional technology of history. The technology used now and here is electronic information-communication tools. Information is made more meaningful in this new electronic World. In sum, interaction between the parts that produce information and retrieve information is quite high in the electronic World. Generally, it is expected that information interaction creates an effect. Therefore, in the electronic World, every reaction for information is more active and energetic. As a result, the electronic word is an organic tool and action of information.